

VITA BURCHARDI EPISCOPI

EDENTE G. WAITZ PH. D.

(Apud Pertz, *Monumenta Germaniæ historica Script.* tom. IV, pag. 829.)

MONITUM.

i Wormatiensis episcopi Vitam, rebus A cl. Schonemann precibus nostris solita humanitate
privatis claram atque celebrem (1*), cle-
vit Wormatiensis, qui illum viderat ejus-
adfuera (2). Quod munus quo consilio et
susceperit, ipse in præfatione latius ex-
librum episcopo cuidam inscribit, quem
familiarissimum et amicissimum, sibi
magistrum et alterum quasi patrem
cujus nomen vero indagare nequivi (3).
not post Burchardi mortem annis exactis
idetur (4); sed « quæ viderat et quæ re-
is referentibus bona de illo didicerat, »
memoriæ tradidit et historiæ monumen-
sum et magni faciendum posteris reliquit.
a vero, per medium ævum a nemine, B
lecta, quod etiam a recentioribus valde
editionis unicæ raritas in causa esse vi-
diit enim semel tantum in volumine, cui

*Burchardi Wormaciensis Eccl. episc. de-
bri XX. — Opus nunc primum excusum.
e officina Melchioris Novesiani 1548 fol.
m, tam in bibliotheca regia Hannoverana
ingensi et Berolinensi frustra quæsitum,
illo librorum thesauro Guelferbyitano, V.*

memoriam sæc. XII exeunte etiam Here-
ericus Wormatiensis in chartulario Wor-
elebrat, cujus locum jam olim cum Vita
ic quoque ex cod. præstantissimo bibl.
overanæ mbr. s. XII ex fol. 25 exhiben-
us : « INCIPIT PROLOGUS DE PRIVI-
URCHARDI WORMAT. ECCLESIE EPI-
cursis venerabilium antistitum tempori-
is Ecclesiam Wormatiensem sibi a Deo
i in undis diversarum procellarum se-
bitum offitii sui pervigili cura guberna-
m vel propria largitione vel regum seu
m traditione facultatibus, honoribus ex-
reliquerant, accedendum nobis est ad
pii pastoris et tempora Burchardi epi-
s memoria propter prerogativam merito-
homines est celebris et in conspectu Al-
mortalis. Qui qualiter se in episcopatu
ion est necessarium verbis exponere, cum
um ejus ubique terrarum comprobata sit
testatione, et ut pace omnium dicam,
s precesserint eum viri miræ sanctitatis,
ormatiensi, respectu ejus plantationis et
ationis ecclesia ista tam in spiritualibus
mporalibus erat quasi informis. Hoc te-
us et populus, paterna dilectione educa-

annuente, accepimus, atque ex eo Vitam illam,
cujus jam codicem nullum, Wormatia a. 1689 a
Francogallis fonestissime diruta et incensa, inve-
niri puto, exprimendam curavi. Editor, qui Vitam
post decreti capitulorum indicem posuit, codice
bono satis accurate usus esse videtur, ita ut non-
nisi leviora quædam emendare conatus sim. Quam
ad rem adhibui.

2) Chronicon Wormatiense, quod sæculo XVI in-
cipiente monachus quidam Kirsgartensis conscrip-
psit. Hic enim : « Borchardus, inquit, sedecimus
episcopus Wormatiensis fuit, cujus Historiam ante
annos viginti quinque invenimus ad Sanctum Pau-
lum. Similiter et in majori ecclesia habetur; quam
hic ad laudem civitatis nostræ de verbo ad verbum
annectere volo prout invenio scriptam. » Neque ta-
men tam fideliter illa usus est, sed sermonem sæpe
mutavit, alia addidit, alia omisit, et opus satis de-
pravatum reddidit. Huc accedit quod tam Ludewi-
gii editio (*Reliq. mss.* II, p. 43-72) quam codices,
quos VV. Cll. Bohmer et Petersen benevole nobis-
cum communicarunt, Francofurtensis (5) et Ham-
burgensis (6), uterque sæculo XVII scriptus, mendis
fædissimis scatent, quæ an Kirsgartensi monacho

NOTÆ.

tus, hoc civitas adornata et adaucta, hoc universus
episcopatus rebus et largis possessionibus ditatus,
hoc testantur congregationes hujus ecclesie, quas
ipse permodicas inveniens, largitionibus habundan-
ter ampliavit vel ex novo instituit, corpus canonum
in unam faciem castorum eloquiorum multo labore
collegit, legem specialem familie sancti Petri, ut
infra videtur, dedit, et ut breviter concludam, eccle-
siam Wormatiensem in meridiano splendore omni-
bus bonis lucentem feliciter reliquit, unde 13 Kal.
Septembr. in pace factus est locus ejus et apud
Sanctum Laurentium sepultus. »

(2) C. 20-23.

(3) Azzecho, qui post Burchardum ecclesiam Wor-
matiensem rexit, vix intelligi potest, quum auctor
nusquam alterum alterius successorem indicet. Ne-
que verba c. 20 : *illo (Burchardo) mortuo in hoc
loco nullum sui consimilem tam clarissima vita esse
futurum*, in libro Azzechoni directa scripsisset.

(4) Prol., c. 2.

(5) V. Archiv. I, p. 323. Liber, ex bibl. Joannis
Maximiliani Zum Jungen, s. XVII med. in-folio scri-
ptus est.

(6) V. Archiv. VI, p. 244. Ex cod. Francof. de-
scriptus esse videtur.

aut scribis imperitis sint tribuenda nescio. Nihilominus quæcumque alicujus momenti esse videbantur lectiones, in notas retuli, quas certo omisissem,

A nisi liber oblivione pene sepultus et codicum auctoritate jam prorsus destitutus edendus fuisset.

G. VAITZ.

PROLOGUS ¹.

Vitam actusque felices beati Patris et carissimi ² senioris mei Burchardi episcopi cum scribere mecum deliberarem, tu, præsul piissime N., occurebas menti meæ, ut nomini tuo scripta consignarem atque consecrarem. Tua namque sapientia cunctis est cognita, et non solum in propriis, sed etiam in imperialibus castris sollertis hominis officium exercere ab omnibus comprobatur. Ecclesiam autem a Deo tibi commissam maxima auctoritate construis et regis, et summæ vir virtutis aperte prædicaris, et pater pauperum egenorumque solatium merito nominaris. Quod in me misero apertissime ostendisti, quando per varios labores me valde confractum et ab omnibus despectum ac projectum misericorditer recepisti atque, ut decuit te, clementer consulendo tecum fovisti. Talia, mi Pater, erga et non promerentem. Non enim quæ hominum sunt quæris, sed quæ Dei sunt, ut omnibus patet, pura mente meditaris, et non ad personam alicujus respicis, sed rectam cœlestis itineris semitam gressu nec titubante sequeris. Ergo dilectioni vitæ tuæ perpetuæ conglutinatione, si præsumo confiteri, sigillum Christi caritatis pectori meo impressum est. Quamvis enim inopia rei familiaris in exequiis exhibendis copiam mihi negaverit, tamen mea voluntas semper devota in Christo tibi manebit. Unde nomini tuo istud consecravi opusculum, de amicissimi ac familiarissimi tui actibus compositum. Noverit autem dignitas tua, quod non pro superbia aliqua hæc sunt composita, sed, Deo teste, ad evitandam ociositatem cordisque desidiam, et maxime ob suæ beatæ vitæ memoriam, ut, cum sua legantur gesta piissima, obstruantur ora contra illum loquentium iniqua. Si quid vero inordinate vel imperite connexi, tuæ correctioni et auctoritati proferre decrevi, sperans hoc tua misericordia corrigi et defendi. Ad ultimum quoque opusculum istud tuo iudicio subjaceat, ut, sibi displiceat, aboleatur, si vero placeat, ad testamentum factorum Dei servi remaneat. — Istud autem opusculum hoc modo sumpsit exordium. Cum die quadam loco secretiori sedens mecum diversavolvendo non sine suspiriis cogitarem, meus quidam familiaris interveniens hujusmodi allocutus est verbis : D

bat, narrabis, et propositum animi tui a me non celabis, quia ad quæcumque me vocabis, meum consilium atque auxilium paratum habebis. — Oportune, frater, inquam, dilecte mi, me hic invenisti, et quasi exoptatus mihi advenisti. Jam dudum enim animi propositi aliqua vel dictatis vel prodicione sermonis tibi aperire cogitabam. Sed multis affectum meum impredientibus, usque modo differebam. Verum inter hæc multa maximum mihi fuit hoc impedimentum, quod quæ excogitavi in palam promere dubitavi. Ipse enim nosti, quam perniciosi sunt homines moderni, quam pleni diversarum cogitationum. Quid si aliquis, invidia stimulante, videns hæc dicta, his verbis vituperando me confundat, scilicet magnam esse audaciam, quod ego pauper et stultus prudentibus viris propono meas propositionunculas, nudo et sitibundo ingenio vix compactas? Esto, fateor, me pauperem esse ac stultum; sed si pauper sum, dives fieri non erubesco; dives vero pauper fieri erubescit; sicuti divitem villicum legimus dixisse: « Mendicare erubesco (Luc. xvi, 3). » Carius mihi est cum Lazaro vivere pauperem, quam cum divite mitti in æternum ignem. Pauperes et nudi omnes nati sumus. Sed quid dedit animam, largitur et escam, quique corpus creavit, vestimentum tribuit. Ipse enim habet, ipse mihi dabit, quia anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum. Ille quoque pauperes non spernit, sed eligit infirma, ut confundat fortis. Si vero nudus aridusque sum ingenio, tamen induo me temeritate loquendi, quoniam illum spero adiutorem, qui dixit: « Aperi os tuum et implebo illud (Psal. lxxx, 11). » Ipse quippe juxta suæ promissionem clementiæ quæ facturus dicturusque sum perficiet, confirmabit solidabitque. Ergo de iis ultra loqui differo, et quæ nostra series posci promenda tuæ dilectioni aperio. Sanctam Deoque consecratam vitam beati Patris nostri Burchardi episcopi, omni laude dignissimam, secundum mei ingenii modulum et conscientiæ testimonium scribere animus me assiduis suggestionibus incessanter impulsat. Ad quod opus perficiendum tuum consilium pariter et auxilium supplex imploro, quia divinis perdoctum istorumque te conscium et ad hoc negotium satis idoneam esse scio. Adhuc enim non sum oblitus, quomodo quodam confabulationis tempore multum de prædicti viri virtutibus me interrogasti; et cum illius studia sancta et morum honestatem tibi re-

VARIÆ LECTIONES.

¹ Prologus totus deest. ² charissimi 1. Ejusmodi verba correxi.

m, etiam quanta stabilitate in Christi ope-
 in Scripturis sanctis, in jejuniis et vigiliis
 tionibus permansisset, fateor, non sine la-
 tibi exposui, necnon quomodo seculares tur-
 diversasque adversitates et aeris terrores ora-
 constantia sæpissime compescuerit, narravi,
 jucundissimum duximus diem. Intendis? Quid-
 Nam postea sancti desiderii manu pulsando
 octuque me instigans petisti, ut de vita vel
 bus hujus viri aliqua scripta proferrem sive
 ferendum tibi suggererem. Tuis quippe piis
 nibus obtemperans, aliquas compositiones,
 ris elingues, superna gratia montis meæ ra-
 n imbuente, cum tuo auxilio de ejus vita nar-
 studebo. Sed quoties illius beatissimi mentio
 occurrit, toties fletus gemitusque me affligit.
 mihi tunc est, dilecte, nisi lacrimas et suspi-
 cessanter effundere, hasque miserabiles co-
 nes tacite mecum volvere: Quis fui, aut quis
 vel quis ero? Ego sum ille misericorditer
 us et miserabiliter derelictus, in labore et
 na constitutus et pene omnium vilissimus,
 generis, parentelæ peccatricis cunctis in-
 us, sed tamen mihi conscius. Similitudo gen-
 commotio capitis in populis. Nam ut deses-
 er, ut fœtens expuor, ut putridus despicior,
 non immerito. Cotidie namque infelicissimus
 peccatorum volutabro putresco, et onera gra-
 meo collo importabilia miser gerere fer-
 Quicquid enim labilis desiderat animus, velut
 nullo camino probatum, ad peragendum mol-
 et commissa, quæ semel vix exortis lacrimis
 , totius animi salutis oblitus, statim centu-
 Unde et verba mea dolore sunt plena. Hæc
 ler, similiter mecum cognoscere puto, quem
 us terminis ³ non semel sudasse haud
 . Sed quorsum hæc? Quorsum te, dilecte, su-
 ma ratione demum duco? Supervacuum ra-
 a dico, quam verbis profiteamur, sed factis non
 quimur. Nam in primordio hujus rationis non
 titiam, sed ad jucunditatem, non ad dolorem
 lætitiā, non ad vitia, sed ad virtutes pro-
 as te, dilecte, vocabam. Ergo ad inceptam
 sententiam, dilectionemque tuam ⁴ rogitō
 subnixē flagito, ut vel interrogando præcedas
 de hujus viri vita narrantem intelligas, seu me
 ogantem corrigas et prædictas virtutes nar-
 pleniter edoceas. Econtra ille grates re-
 , inquit: «Tua petitio vel admonitio, caris-
 non vituperanda, sed multum mihi videtur
 ada. Quæ enim petendo quasi scripsisti, ad
 te salubria narrando admonuisti, sicque salu-
 verbis me commotum fecisti. Dixisti namque,
 a adhuc esse oblitum meæ interrogationis et
 ibus nostri senioris. Et ego quippe memor
 meæ inquisitionis ac tuæ de ejus virtutibus

A expositionis. Petivi ergo et peto iterum, ut de fe-
 licibus illius factis aliqua scribas sive ad scriben-
 dum mihi suggeras. Turpe est enim vela deponere,
 cum prosper ventus non cessat afflare. Ergo pro-
 missio tua impleatur, et quia fortuna aspirat, ultra
 non differatur. Sed illa de quibus dixisti gravia
 onera et miseras mundanarum rerum curas, usque
 modo vix mecum nomine notas, ita acclivis jam
 humeris porto, ut heu! nec respirare nec præ ma-
 gnitudine ponderis suspicere potero. Illos autem
 fluctuantes seculi turbines diversasque adversita-
 tum incursiones aerisque terrores, quos vivente
 beato patrono nostro rarissimos sensimus, prome-
 rentibus peccatis nostris jam quasi cotidianos vel
 momentaneos sustinemus. Illius namque piis ora-
 tionibus dum vixit apud Deum adjuti, a periculis
 omnibus quasi muro muniti fuimus ⁵. Postquam
 autem ejus benedicta præsentia orbati sumus, quo
 secundum vocem Dominicam extincto pastore, quasi
 oves sine offensaculo positi, sumus dispersi et pene
 ad nihilum redacti. Unde quoties talia te loquente
 modo audiebam, toties per singula pene verba ta-
 cite flebam, nec nudis lacrimis, sed, teste con-
 scientia mea, ex intima compunctione concretis.
 Ergo, quæso, perge narrando de hoc viro quæ pro-
 misisti, et si quid potero tibi, frater, suggerere non
 desisto. — Fateor, inquam, quod piis ejus ora-
 tionibus a telis periculosis semper protecti sumus;
 et ideo me impune peccasse, stultissimus tunc pu-
 tabam, quoniam illum pro nobis incessanter orare
 sciebam. Multum enim pro grege sibi commisso pa-
 stor pius apud Deum laboravit, multasque calum-
 nias et calamitates pectore forti viriliter resistendo
 apud seculum sustinuit. » Quæ omnia iu locis con-
 gruis, Deo adjuvante, planius ⁶ enarrabimus. Sed
 respondendum est ad hoc, quod sub exemplis pro-
 missa peragenda admonuisti. Turpe esse dixisti de-
 ponere vela, cum non cessant ventorum prospera
 flabra. Et hoc verum esse consequor, sed hoc non
 incautum esse puto: ut si aliquis magnitudinem
 maris transcurrere disponat, primum contra pelagi
 minas navim undique muniat, deinde aquæ pro-
 funditatem explorando latentes sub undis scopulos
 cautus provideat, ut cum navigare incipiat, mari-
 nas minas securus non timeat neque in latentes
 silices incidat, sed firmo regiminis gubernaculo na-
 vim dirigendo, plenis velis ac prosperis ventis ad
 portum salutis perveniat. Similibus modis magni-
 tudine hujus fides nobis est imploranda; ingenii
 exiguitas ex utraque parte acuenda, ut in vitupe-
 rationem invidorum, non incidamus, sed cum sa-
 lute ad finem perveniamus. Nam invidus adulando
 sæpe hominis facta præsens laudat, absens vero
 quasi rabidus canis inaniter latrando vituperat. Sed
 quoniam timeo ultra narrare iniquissimos hominum
 mores, veneno invidiæ toxicatos ac nulla fide sta-

VARIE LECTIONES.

ermis videtur legendum. 1. in marg. ⁴ s. tuam, dilectionemque 1. ⁵ sumus 1. ⁶ plenius?

bilitos, ponam ori digitum, ut non loquatur os A meum opera hominum. Ergo adulantium sive obloquentium invidiam non timentes, de hujus justis actibus, divina adjuvante misericordia, aliqua saltem enarrare aggrediamur. Attamen si ea, quæ vidimus et quæ religiosi viri referentibus bona de illo didicimus, enarrare debemus, diem antea quam sententiam inclinatum videbimus. Idcirco a natalitate ejus summitatem rei tangendo, cum auxilio divino incipiamus, et ita breviter ejus gesta nar- rando ad finem usque pervenire probemus.

1. Erat igitur Burchardus ⁷ in provincia Hassia genitus parentibus secundum seculi dignitatem non infimis. Hic nempe ⁸ puer commendatione parentum apud Confluentiam canonicè primum nutritus ⁹, deinde per loca diversa causa studii directus ¹⁰ est (7). Postea vero Willigiso ¹¹ Moguntinensis ¹² sedis venerabili archiepiscopo se adjunxit, illiusque salutari sapientia repletus, et secundum suos nobiles mores imbutus, quamquam ætas denegaret, vitiosa facta fugiendo vitabat, et ad meliora paulatim animum torquebat. Nam post primævum juventutis florem omni bonitate refulsit præclarus, in ¹³ justo stabilis, in commisso fidelis, in consilio providus, in prosperis non elatus, in adversis non turbatus, sublimioribus obediens, egenis compatiens, miseris affabilis, misericors subditis, multum largus, moribus honestissimus, atque in omni opere Dei ¹⁴ strenuus. Patientiam in eo laudare necesse non est, cum sibi servientibus, quamquam ¹⁵ sæpe contra illum delinquentibus, nec ¹⁶ ullum contradicendo aliquando objiceret verbum.

2. Istis quippe ¹⁷ hisque similibus pollens virtutibus, per singulas gradum scansiones ¹⁸ ad diaconatus ordinem ab archiepiscopo ¹⁹ sublimatus ²⁰ est, et loco cuidam pauperrimo præpositus est ²¹. Hunc ergo locum, archiepiscopo adjuvante, summo nisu statim adauxit totisque viribus decoravit ²². Nam egregium monasterium simul et claustrum canonicorum in honore sancti Victoris ibidem ²³ construxit ²⁴. Positique ²⁵ ad electionem fratrum claustrum primatibus, cursum certis temporibus et signis decantari servarique præcepit. Et ita rebus ecclesiasticis secundum regulam canonicam rite

ordinatis, prædia et mancipia multa, quæ vel traditione parentum vel donativo regio acquisierat (8), hinc ecclesiæ in proprium contulerat. Sicque piis viri hujus laboribus laudes et gratiarum actiones officio cotidiano in loco prædicto Deo nostro persolvuntur. Ergo ²⁶ religiosissimus Willigisus ²⁷ sanctam hominis Dei intelligens meditationem, sibi familiarissimum ²⁸ elegit et suæ cameræ magistrum ac civitatis primatem constituit. In quo officio non solum apud homines, sed etiam apud Deum præmia ²⁹ lucratus est sempiterna, quia neque muneribus neque donis nec ³⁰ alicujus personæ respectione a rectitudinis calle reflecti potuit, sicut quidam, quos modo plerumque aut ³¹ amicitia aut invidia a judicio recto facile labi conspicimus. Ex his aliisque plurimis pietatis studiis crescente fama beati viri, ad aures imperatoris Ottonis tertii notitia ejus pervenit; qui ³², ut erat piissimus, valde illum dilexit et sæpe ad se ³³ venientem clementer suscepit, ac diversis donis onustum honorifice remisit, gratiam sibi promittens esse futuram.

3. Interea contigit, ut Hildebalus Wormaciensis ecclesiæ ³⁴ episcopus diem clauderet ultimum (an. 998, Aug. 4), et vice illius Franco, ³⁵, prædicti domini Burchardi frater, constitueretur episcopus. Multa de hoc viro ³⁶ narranda sufficerent, si ingenii exiguitas non impediret. Sed ³⁷ quia mentio ejus nostrirationi intervenit, si non possumus de factis illius majoribus tamen aliqua dicamus de minoribus. Accepto ³⁸ igitur episcopatu, aliquandiu in Wormaciæ finibus morabatur; deinde ³⁹ rebus ecclesiasticis rationabiliter ordinatis ⁴⁰, in expeditionem Italicam cum imperatore ⁴¹ profectus est; ibique ⁴² plus quam unius anni spacio ⁴³ in servitio imperatoris vigilantissimo animo studebat, ejusque secretis sæpe ⁴⁴ intererat, et quando ⁴⁵ de rebus majoribus tractandum aliquid erat, tanta familiaritate et auctoritate, quamvis juvenis esset, ad imperatorem habebatur, ut sine ipsius consilio raro aliquid statueretur. Cunctis affabilis erat ⁴⁶, cunctis benignus extitit, et plurima donando gloriam non modicam apud cunctos acquisivit. Unde et omnes maximo honore ac dilectione illum habebant, et quasi sanctum jam divinabant ⁴⁷. Et idcirco ab imperatore

VARIÆ LECTIONES.

⁷ Erat namque Burchardus incipit 2. ⁸ quippe 2. ⁹ eruditus 2. ¹⁰ dejectus 2. ¹¹ Willigiso 1. *semper*, ¹² arch. m. s. se junxit 2. ¹³ in i. s. *desunt* 2. ¹⁴ *deest* 1. ¹⁵ quamvis 2. ¹⁶ nec — verbum *desunt* 2. ¹⁷ istisque p. v. et similibus 2. ¹⁸ stationes 2. ¹⁹ a. Willigiso 2. ²⁰ sublatus 1. ²¹ *deest* 2. ²² decreavit 2. ²³ extra muros Moguntinæ civitatis 2. ²⁴ Est autem Victor iste socius sancti Gereonis in Colonia quiescentis, qui uno die passi sunt, sed Victor cum suis in Xantum, et Gereon cum suis in Colonia. *add.* 2. *verba Kirsgartensis monachi.* ²⁵ Positis ergo ibi 2. ²⁶ Rel. autem 2. ²⁷ willigisus archiepiscopus 2. ²⁸ f. illum 2. ²⁹ p. s. est consecutus 2. ³⁰ *deest* 2. ³¹ et a. vel i. et i. 2. ³² quia 2. ³³ illum 2. ³⁴ *deest* 2. ³⁵ franco 1. ³⁶ de quo viro multa n. 2. ³⁷ Sed — minoribus *desunt* 2. ³⁸ Hic ergo Franco accepto ep. 2. ³⁹ demum 2. ⁴⁰ expeditis 2. ⁴¹ Ot tone tertio 2. ⁴² ibique quoque 2. ⁴³ spatium a. 2. ⁴⁴ spissime 2. ⁴⁵ cum 2. ⁴⁶ e. a, et benignus et 2. ⁴⁷ indicabant 2.

NOTÆ.

(7) Canonicus Leodiensis in cont. Gest. abba. Lobensium, nescio an recte, nominatur, Dachery ed. 2, II, p. 744.

(8) Ottonis III diomata duo, quibus Burchardo

clerico bona quædam dedit in pago Hassiæ in comitatu Thanemari sita, quæ Hermannus comes in beneficio habuerat, edidit Schannat Hist. Worm. II, p. 32, 33.

multum honoratus et carus præ aliis habitus, illius A consilio et malos coercerat et rem publicam in pace regebat ⁴⁸. Unde contigit, ut imperator abbatiam Laurissatiensem ⁴⁹ Wormaciensi ecclesiæ concederet et carta ac privilegio perpetuo stabiliret et in conventu ac consilio ⁵⁰ Romanorum ⁵¹ hanc traditionem recitare ac pronunciare præcepisset (9). Eodem tempore imperator et prædictus episcopus ⁵², induti ciliciis, pedibus ⁵³ penitus denudatis ⁵⁴, quandam speluncam juxta sancti Clementis ecclesiam clam cunctis intraverunt, ibique in orationibus et jejuniis necnon in vigiliis quatuordecim dies ⁵⁵ latuerunt (10). Ferunt quidam, visionibus et allocutionibus divinis eos crebro hoc loco fuisse consolatos. Nos autem hanc rem parum nobis comper- tam ⁵⁶ existimatione vulgi ruminandam relinquimus. Sed tamen hoc pro certo scimus, quod episcopo dies et hora obitus sui divinitus prænotata est. Et hoc ipse ⁵⁷, postquam domum ⁵⁸ reversi sunt, imperatori pronunciavit. Quare imperator multum contristatus, quem in ⁵⁹ locum ipsius habere vel cui episcopatum ejus ⁶⁰ committere debuisset, multum lacrimando ab eo exquisivit ⁶¹. Tunc tandem quasi coactus sic respondit: *Pratrem unum habeo; si Deo placuisset ⁶², hunc mihi successorem rogassem ⁶³. Super hæc autem omnia Deus unum provideat ⁶⁴, in quo sibi bene complaceat*. Tunc imperator sub testamento Dei juravit antedictum episcopatum fratri illius se daturum. Et ut melius ac ⁶⁴ facilius recordari potuisset, epistolam deprecatoriam pro hac re ab episcopo accepit, quam in sacculum suum ad testamentam ⁶⁵ posuit. Quid plura? Eadem ⁶⁶ die et hora qua ⁶⁷ ipse prædixit ⁶⁸ morte succubuit, corpusque suum Romæ cum magno honore in pace sepultum est (an. 999, Aug. 27).

4. Defuncto autem episcopo, statim aderant varii ⁶⁹ deprecatores, imperatorem pro episcopatu invocantes. Ex quibus quidam Erpho ⁷⁰ pastoralis nomine insignitus ⁷¹ est. Sed hic postea quartum diem non vidit, quia die tertia defecit. Quo extincto, adfuerunt iterum non pauci, aures imperatoris variis rogationibus pecuniæque promissionibus pro episcopatu incessanter adimplentes; inter quos unus Razo ⁷² nominatus, maxime laborando et non pauca

promittendo, virgam pastorem accepit. Qui statim cum gaudio de Italia regressus, ad locum qui dicitur Curo ⁷³ pervenit, ibique vitam finivit. Nuncii autem revertentes, baculum imperatori retulerunt, et hujus interitum dixerunt ⁷⁴. Tunc tandem imperator suæ memor promissionis, manum ⁷⁵ clausit et episcopatum hunc nemini, priusquam in patriam reverteretur, se daturum promisit. Qui hoc meritis ⁷⁶ beati Patris nostri ⁷⁷ non computabit, ejusque vitam in hoc non ⁷⁸ laudabit, quod ita a Deo erat electus, ut istorum virorum ostenderet defectus? Mira res multumque stupenda, ut unus post electionem et episcopatus acceptionem ⁷⁹ quartum decimum diem non vidisset ⁸⁰, alter vero quartum diem non vixisset ⁸¹! Hic intelligere necnon et mirabilia Dei possumus videre. Non est enim sapientia neque ⁸² prudentia nec ullum consilium contra Dominum. Quod enim hominibus placuit, Deo displicuit; quod imperator elegit, Deus rejecit, et elegit infirma, ut confunderet ⁸³ fortia. Sciebat enim ⁸⁴ suum se timentem, se diligentem ⁸⁵, se totis viribus colentem; hunc prædestinatum vocavit ⁸⁶, et vocatum justificavit, et justificatum non laude hominum, sed sua misericordia magnificavit.

5. Imperator enim de ⁸⁷ Italia regressus (an. 1000), Saxoniam ingreditur, et in locum qui dicitur Kirichberg ⁸⁸ (11) pervenit. Illuc episcopus Moguntinus, et cum eo venerandus Burchardus ad imperatorem venit. Imperator archiepiscopum honorifice suscipiens, causam Wormaciensis episcopatus illi ⁸⁹ exposuit, duorumque virorum mirabiles interitus omnino narravit. Et post multas confabulationes imperator ⁹⁰ per fenestram prospiciens ⁹¹, Burchardum vidit, quem statim celeriter ad se vocavit. Et arripiens manum ⁹², seorsum duxit ⁹³, quid frater ejus ⁹⁴ pro eo rogarit ⁹⁵ quidve sibi demandarit ⁹⁶, diligenter exposuit. Ac deinde epistolam, quam in sacculo reservavit, illi aperuit; sicque ⁹⁷ Wormaciense sacerdotium illi offerre cœpit. Cumque illi multum reniteretur, seque indignum esse pontificale officium suscipere contenderet ⁹⁸, imperator vehementer instans ⁹⁹ quasi vi ad suscipiendum eum compulerat ¹⁰⁰. Tandem conspiciens ¹⁰¹, quia potenti resistere non posset, ut ¹⁰² cum seniore suo

VARIE LECTIONES.

⁴⁸ gubernabat 2. ⁴⁹ Laurissam..... 2. ⁵⁰ consilio 2. ⁵¹ Romanarum provinciarum præciperet 2. ⁵² e. Franco 2. ⁵³ pedibusque 2. ⁵⁴ nudatis 2. ⁵⁵ dierum 2. ⁵⁶ parvam n. comparatam 2. ⁵⁷ i. episcopus imperatori p. d. r. s. p. 2. ⁵⁸ domi 2. ⁵⁹ deest 2. ⁶⁰ deest 2. ⁶¹ quæsit 2. ⁶² placeret — rogarem 2. ⁶³ virum provideat 2. ⁶⁴ et 2. ⁶⁵ testationem tali 2. ⁶⁶ eodem 2. ⁶⁷ quam 2. ⁶⁸ p. Franco, vir venerabilis et Deo dilectus episcopus Wormatiensis, naturæ succubuit et debitum mortis solvit et corpus ejus Romæ ab imperatore cum 2. ⁶⁹ quidam ad 2. ⁷⁰ epho 2. ⁷¹ assignatus 1. ⁷² raizo 1. raso 2. ⁷³ chur 2. ⁷⁴ nuntiaverunt 2. ⁷⁵ m. suam 2. ⁷⁶ meritum 2. ⁷⁷ n. burchardi 2. ⁷⁸ deest 2. ⁷⁹ acceptionem 2. ⁸⁰ vidit. ⁸¹ vixit 2. ⁸² nec 2. ⁸³ confundat 2. ⁸⁴ namque 2. ⁸⁵ colentem, se t. v. diligentem 2. ⁸⁶ v. et v. i. et i. desunt 2. ⁸⁷ ab 2. ⁸⁸ Kyritzberg 2. ⁸⁹ ille 2. ⁹⁰ ipse i. 2. ⁹¹ aspiciens 2. ⁹² eum manu 2. ⁹³ dixit 2. ⁹⁴ e. franco 2. ⁹⁵ rogavit. ⁹⁶ demandavit 2. ⁹⁷ sic quoque 2. ⁹⁸ deest 2. ⁹⁹ vehementius instabat et q. 2. ¹⁰⁰ compulit 2. ¹⁰¹ T. vir venerabilis Burchardus videns 2. ¹⁰² petiit ut 2.

NOTÆ.

(9) Diploma non reperio

(10) Hæc eodem fere tempore egit quo Garganum

montem adiit et S. Nilum visitavit.

(11) Kirichberg.

archiepiscopo causam deliberaret exposcit ¹⁰³. Quo A impetrato et ab ¹⁰⁴ archiepiscopo accepto consilio, quod ¹⁰⁵ imperator jussisset se passurum promisit. Hoc cum diceret, omnium ¹⁰⁶ qui aderant lacrimis abortis ¹⁰⁶, illius dignissimis meritis committitur virga pastoralis.

6. Post aliquos ¹⁰⁶ autem dies, licentia ab imperatore accepta, cum archiepiscopo in ¹⁰⁷ locum Helin- gunstat ¹⁰⁷ (12) pervenit ibique sacerdotalis officii infulam accepit ¹⁰⁸. Sequenti ¹⁰⁸ autem de pontifi- calis benedictionis unctione venerabiliter consecra- tus est. Deinde post multas salutationes diversas- que ¹⁰⁹ amplexiones ab archiepiscopo ¹⁰⁹ honorifice dimissus ¹¹⁰, sibi commissum episcopatum visitavit, Wormaciamque venit, quam destructam ac pene B desolatam invenit. Nam non usui hominum, sed ferarum et maxime luporum latibulis aptissima erat. Planities enim valli et destructio muri latronibus et feris facillimum præbebat introitum. Ferunt nam- que, quod lupi sæpissime cunctis videntibus pecora ibidem devorassent ¹¹⁰, et homines hoc prohibere volentes assiduis insultationibus audacter terruis- sent ¹¹¹, et tandem, quamvis cunctis insequentibus, illæsi evasissent ¹¹¹. Latrones vero hunc locum ad perficiendam suæ voluntatis nequitiam aptissimum esse jactabant ¹¹², quia neque munitio valli neque obstaculum muri aliquam difficultatem ingrediendi illis aliquando afferebat ¹¹². Si quis autem civium voluntati eorum aliquid contradixit, hunc nocturnis aggressionibus petierunt, et cuncta quæ habuit ra- C pientes secum asportaverunt, ipsum seu mortuum ¹¹³ vel semivivum relinquentes. Tali pace, tali ¹¹³ secu- ritate, necnon ¹¹⁴ tali munitione cives Wormacienses illis diebus usi sunt. Ad ultimum vero ¹¹⁴ relinquen- tes civitatem desolatam, extra murum omnes abie- runt, ibique domus ¹¹⁵ et ædificia ad suos usus ne- cessaria condiderunt, et sepibus ac trabibus aliisque lignis contra raptores et feras, in quantum potue- runt, se suosque munierunt. Igitur ¹¹⁶ episcopus Burchardus videns desolatam civitatem, multum do- luit, acceptoque a suis consilio, vallo firmissimo circumdedit civitatem. Undique reædificavit murum, et cives intra murum ædificare necnon ¹¹⁷ et habi-

tare præcepit. Ita quippe in quinque pene annis cives expulsos revocavit, pacemque ¹¹⁸ in his finibus firmavit, et ¹¹⁹ civitatem omnino desolatam rite re- stauravit. Sed hæc una res piis hujus viri laboribus fuit maximum impedimentum.

7. Otto ¹²⁰ dux (13) suusque ¹²¹ filius Conradus intra civitatem habebant munitionem ¹²² turribus et variis ædificiis firmissimam. Ad quam domum ¹²³ raptores et fures et omnes ¹²⁴ contra episcopum de- linquentes refugium tutissimum habebant. Si quis enim contra episcopum suosque fideles verbis vel factis aliquid deliquit, ad hanc partem statim se recepit, et ob hoc obtruncationes et homicidia multa ex utraque parte fiebant. Hoc quippe dedecus has- que duras ¹²⁵ calamitates homo Dei ¹²⁶ tolerabat; sed forti pectore audacibus eorum actibus quasi im- perterritus semper tamen resistebat. Unde et con- tigit, ut idem vir ¹²⁷ Dei hoc genus hominum ¹²⁸ omnibus vitæ suæ diebus exosum habuisset et quasi ecclesiæ Dei invasores omnes respuisset; uno tan- tummodo juvene excepto, quem parentes cæterique cognati, quia pacificus erat et innocentiam vitæ dili- gebat, indignando respuerunt ¹²⁹. Hunc vir Dei venerabilis ad se vocatum, Dei timorem pariter et amorem ¹³⁰ docuit et quasi adoptivum ¹³¹ nutriti. Et quia stabilitatem animi in eo intellexit, præ cæ- teris multum illum dilexit. Quem Deus postea in solium ¹³² regni clementer exaltavit ¹³³. Cum epi- scopus ¹³⁴ potentium viribus aliter resistere despe- rasset, curtim suam muro, civitatem ¹³⁵ ad instar castelli circumdedit, et interius, turribus et habi- taculis ad pugnandum idoneis non segniter excitatis, munitionem satis firmam construxit. Castello itaque confirmato ¹³⁶ et constructo, inimicorum ¹³⁷ auda- cibus factis ¹³⁸ fortiter resistebat et spem suis ¹³⁹ au- gebat; plerumque etiam ipsos ¹⁴⁰ hostes dictis et factis intrepidus terrebat.

8. Postea vero ¹⁴¹ sedatis seditionibus et pace in- ter illos vix firmata ¹⁴², jussu imperatoris episcopus cum apparatu magno et milites Moguntinenses ¹⁴³ necnon et abbas Fuldensis atque ¹⁴⁴ episcopus Wirtz- burgensis cum non modica multitudine in Italiam profecti sunt (an. 1001). Cumque maximo sudore

VARIE LECTIONES.

¹⁰³ deest 2. ¹⁰⁴ i. ætas (?) 2. ¹⁰⁵ c. tandem se facturum 2. ¹⁰⁶ omnes 2. ¹⁰⁶ abortis 1. ¹⁰⁶ aliquot 2. ¹⁰⁷ ad 2. ¹⁰⁷ Heiligenstat 1. ¹⁰⁸ H. accessit 2. ¹⁰⁸ Sequenti 2. ¹⁰⁹ que deest 2. ¹⁰⁹ a. Moguntino Willegiso 2. ¹¹⁰ d. est 2. *qui novum incipiens caput rubram addit*: Quomodo Burchardus episcopus Wormatiensis factus Wormatiam visitavit, quam desolatam invenit, *tunc vero pergit*: Burchardus itaque recedens ab archiepiscopo Wormatiam venit, quam destructam. ¹¹⁰ devora- bant 2. ¹¹¹ terruerunt ac 2. ¹¹¹ evaserunt 2. ¹¹² aiebant 2. ¹¹² i. offerret 2. ¹¹³ i. semimortuum 2. ¹¹³ talique 2. ¹¹⁴ n. et 2. ¹¹⁴ v. cives 2. ¹¹⁵ domos 1. ¹¹⁵ 2. *add. rubram*: Quomodo episcopus Bur- chardus civitatem munire cœpit. ¹¹⁷ domos 2. ¹¹⁸ et pacem 2. ¹¹⁹ atque c. Wormatiensem 2. ¹²⁰ 2. *add. rubram*: Sequitur de Ottone duce et de Conrado filio ejus. ¹²¹ ejusque 2. ¹²² m. firmam t. et v. a. munitissimam 2. ¹²³ deest 2. ¹²⁴ o. qui c. e. ejusque fideles v. v. f. a. deliquit ad hunc statim se recepit, et sic tutissimum ibi habebant refugium. Unde et ob 2. ¹²⁵ deest 2. ¹²⁶ d. Burchardus diu 1. 2. ¹²⁷ c. eisdem ut vir 2. ¹²⁸ deest 2. ¹²⁹ respuebant 2. ¹³⁰ a. habere d. 2. ¹³¹ ad optimum 2. ¹³² p. spoliū 2. ¹³³ collocavit 2. ¹³⁴ Episcopus igitur Burchardus cum p. 2. ¹³⁵ deest 2. ¹³⁶ firmato 2. ¹³⁷ in i. 2. ¹³⁸ fortis 2. ¹³⁹ s. et civibus 2. ¹⁴⁰ suos i. 2. ¹⁴¹ vera 1. ¹⁴² facta 2. ¹⁴³ mag. 1. ¹⁴⁴ ac 2.

NOTÆ.

(12) Heiligenstadt

(13) Filius Conradi, quondam ducis Lotharingiæ.

Tuscaniam ¹⁴⁸ pertransissent ¹⁴⁶, imperator mortuus illis nunciatur. Qui, ut necesse erat, valde contristati, viam per quam venerant ¹⁴⁷ reversi sunt (an. 1002). Tunc urbani de Luca ¹⁴⁸ et de circumjacentibus villis, congregata ¹⁴⁹ maxima multitudine equitum et peditum, vias undique concluderunt, et quasi ad bellum instructi, nostrorum adventum armati ¹⁵⁰ expectaverunt. At ¹⁵¹ nostri, visa tam magna ¹⁵² multitudine, turbabantur ¹⁵³ et illis invitis per terminos eorum transire diffidebant. Inito tandem episcopi consilio, legatos mittunt; ut ipsos per fines eorum cum pace transire permitterent ¹⁵⁴, suppliciter precabantur. Quo vix impetrato, illo die usi sunt pace. Intermisso noctis spacio, valde diluculo hostes in unum conglomerati magno clamore et levibus præliis primos de nostris lacescere cœperunt, et utrimque paucis aut ¹⁵⁵ vulneratis aut occisis, clamor ab aliis auditur. Itaque omnes celeriter consurgentes arma capiunt, et omnes in unum conveniunt. Inter quos erat ¹⁵⁶ quidam Thiemarus ¹⁵⁷, miles episcopi Wormaciensis, vir strenuus et omni bonitate præcipuus, qui in hoc exercitu in militari re opinatissimus ¹⁵⁸ habebatur. Hunc episcopus ad se vocatum ¹⁵⁹ rogavit ¹⁶⁰, ut, si fieri posset, rem istam sine humano sanguine finire adjuvaret. Qui se ejus jussa facturum promittens discessit, convocatisque aliis, quod animo habuit ¹⁶¹, tacite aperuit. Deinde montem ad ascendendum periculosissimum cum suis maximo labore ac sudore non segniter ascendit, et inimicam ¹⁶² manum clam circumivit. Itaque hostes, visis nostris et mirabili eorum adventu perterriti, animo dissoluti sunt, ac præcipites se fugæ dederunt. Nostri insequentes, tot in ea fuga peremerunt ac truncaverunt quot ¹⁶³ consequi potuerunt. Ex hac cæde episcopus ¹⁶⁴ conturbatus, lacrimas fudit et Thiemarum multum ¹⁶⁵ pro hac re arguit, tandemque non paucos denarios quasi pro expiatione civibus remisit. Itaque ¹⁶⁶, Dei gratia adjuvante, in patriam reversi sunt.

9 ¹⁶⁷. Interea Henricus ¹⁶⁸ Bavarorum dux, undique collectis viribus, Wormaciam venit (Mai. Jun.), et ut sceptrum ¹⁶⁹ regni acquireret, non modicum laboravit. Ibi ¹⁷⁰ cum episcopo Moguntia-

nensi necnon et Wormaciensi de his ¹⁷¹ rebus consilium iniit. Igitur causam adventus sui illis exposuit. Deinde omnia quæ voluissent, si voluntati ¹⁷² consentirent, se facturum promisit. Promiserat enim se munitam domum Ottonis ¹⁷³ acquisiturum et in potestatem episcopi Wormaciensis redditurum; sicque multa dando et promittendo, ad voluntatem sententiæ suæ hos viros perduxit. Deinde Moguntiam cum illis venit (Jun. 6), ibique collaudantibus ¹⁷⁴ cunctis qui aderant, sceptrum ¹⁷⁵ regni accepit. Ubi vero Henricus ¹⁷⁶ in solium regni est exaltatus ¹⁷⁷, Burchardus episcopus ¹⁷⁸ suæ non immemor promissionis, die noctuque ob ¹⁷⁹ libertatem suæ civitatis regem incessanter admonuit. Tandem vero ¹⁸⁰ rex Ottonem ducem ad se vocans, de his rebus sententiam cum eo habuit, ac studium suæ voluntatis aperuit ¹⁸¹. Qui, ut erat vir prudens, sic ¹⁸² prudenter respondit: « Pater, etsi rem grandem mihi dixisses, certe ¹⁸³ facere voluissem ¹⁸⁴. Hoc autem te pro certo scire cupio, quod pro his rebus in æterno Dei regno mercedem sempiternam tecum me habiturum firmiter spero. » Istis hisque similibus sententiis ¹⁸⁵ ista est finita ¹⁸⁶, et quædam villa quæ dicitur Bruchsella (14) cum omnibus utilitatibus et appenditiis pro hac domo in commutationem duci tradita est (Octob.). Ita quoque Wormacia iniquo servitio diu subacta piis episcopi laboribus liberata est (15). Ergo ¹⁸⁶ eadem die qua dux de hac munitione ¹⁸⁷ discessit, episcopus multis congregatis eadem domum ¹⁸⁸ duce inspiciente invasit, et usque ad fundamentum avida manu omnino destruxit ¹⁸⁹. Deinde quoque cum eadem materia eisdemque lapidibus monasterium et claustrum in honorem sancti Pauli construxit, consignans hoc titulo: ecclesiam ob libertatem civitatis. Ergo cunctis quæ ad canonicam regulam pertinebant rationabiliter ibi compositis viginti fratres qui cursum certis temporibus ac signis conservarent, ibidem instituit (16). His modis vir Dei domum belligeram mutaverat in Christi ecclesiam, et quæ erat domus contentionis facta est domus reconciliationis, qua ¹⁹⁰ Deo nostro laudes et ¹⁹¹ gratiarum actiones die noctuque solvuntur.

10. Forestus silva ¹⁹² est duobus miliaribus ¹⁹³ a

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁸ tussaniam 1. justamani vel nstamani 2. ¹⁴⁶ pertransierunt 2. ¹⁴⁷ venerunt 2. ¹⁴⁸ Quam urbem Deluca 2. ¹⁴⁹ deest 2. ¹⁵⁰ deest 2. ¹⁵¹ Et 2. ¹⁵² v. tanta 2. ¹⁵³ turbantur 2. ¹⁵⁴ putarentur 2. ¹⁵⁵ et v. et o. 2. ¹⁵⁶ deest 2. ¹⁵⁷ Tremarus 2. et infra. ¹⁵⁸ ornatissimus 1. ¹⁵⁹ vocat 1. ¹⁶⁰ rogat 2. ¹⁶¹ habebat 2. ¹⁶² in i. 2. ¹⁶³ quod 1. ¹⁶⁴ venerabilis e. Burchardus turbatus 2. ¹⁶⁵ militem supradictum 2. ¹⁶⁶ Ita quoque 1. ¹⁶⁷ 2. add. rubram: Quomodo Henricus sanctus Wormaciam venit et de sublimatione ejus in imperatorem, et sic pergit: Mortuo itaque Ottone tertio, Henricus. ¹⁶⁸ henricus 1. 2. semper 1. ¹⁶⁹ summa r. adhæreat 2. ¹⁷⁰ Ibi quoque 1. ¹⁷¹ iis 1. ¹⁷² v. suæ 2. ¹⁷³ O. supradicti ducis, quam in Wormatia habebat 2. ¹⁷⁴ eum laudantibus 2. ¹⁷⁵ sedem 2. ¹⁷⁶ H. imperator factus 2. ¹⁷⁷ elevatus 2. ¹⁷⁸ e. Wormatiensis a. 2. ¹⁷⁹ ad 2. ¹⁸⁰ Et sic tandem 2. ¹⁸¹ illi a 2. ¹⁸² deest 2. ¹⁸³ debuissim 2. ¹⁸⁴ exemplis 2. ¹⁸⁵ ita f. est tali modo. Quædam namque v. cum o. u' et a. pro castro ducis Conradi in Wormatia pro h. d. in cambium d. t. est quæ dicitur Bruchsella Reliqua desunt; sequitur; vero rubra: Quomodo episcopus Burchardus castrum destruxit et ibidem ecclesiam sancti Pauli ædificavit. ¹⁸⁶ Igitur 2. ¹⁸⁷ de m. sua sive de castro d. 2. ¹⁸⁸ d. sive castrum 2. ¹⁸⁹ d. ne amplius civibus in laqueum. Dehinc de eadem 2. ¹⁹⁰ q. modo d. l. 2. ¹⁹¹ et g. o desunt; 2. ¹⁹² una 2. ¹⁹³ millibus 2.

NOTÆ.

(14) Bruchsal.

(15) V. Henrici diploma d. Oct. 3 a. 1002, ap. Schannat Hist. Worm. II, p. 35; et cf. quæ de hac

libertate Thietmarus canit v. fin.

(16) Cf. chartas Burchardi ap. Schannat l. 1., p. 41, 42.

Wormacia distans, abietibus abundans, et hanc palus limosa ex una parte ambiendo circumcingit. In cujus medietate collis pulcherrimus consistit, ad quem vir Dei se transferri præcepit ¹⁹⁶; et quia mundanos tumultus devitare voluit, arboribus ¹⁹⁵ fruticibusque succisis ¹⁹⁶, collem explanavit; ibique ¹⁹⁷ primum fecit ¹⁹⁸ oratorium, deinde ¹⁹⁹ aliis officinis peractis, cellam egregiam construxit. Illic se ²⁰⁰ post concilia regiaque colloquia et post curam synodalem diversosque mundi strepitus [recepit ²⁰¹; ibique ²⁰² negociis secularibus post tergum projectis ²⁰³, totis viribus in obsequio Dei studebat ²⁰⁴. Eodem quippe ²⁰⁵ tempore in collectario ²⁰⁶ canonum in hac cella ²⁰⁷ non modicum laboravit ²⁰⁸. Nam ²⁰⁹ domino Walterio ²¹⁰ Spirensi episcopo adjuvante (17) et Brunichone ²¹¹ præposito exhortante et suggerente (18), canones in unum corpus collegit; non pro ulla arrogantia, sed, ut ipse ²¹² dixit, quia canonum jura pœnitentiumque judicia in episcopatu suo omnino fuerant ²¹³ neglecta ac ²¹⁴ destructa. Hoc vero corpus sive collectarium ²¹⁵ distinxit et in viginti libros distribuit ²¹⁶.

11. Præterea vero vir Dei ²¹⁷ a ²¹⁸ piis laboribus non cessans, ecclesiam sancti Petri ad sedem ²¹⁹, quia ultra modum exigua fuerat ²²⁰, deposuit, ponensque fundamentum, consignavit miræ magnitudinis monasterium, quod quidem magna celeritate paucis annis pene ad perfectionem perduxit, ut non videretur ædificando constructum esse, sed quasi exoptando subito ibi constituisse.

12 ²²¹ Istis quippe diebus sororem suam nomine Mahildam ²²², mulierem honestissimam et nomine claritate dignissimam, ad se vocavit et fraterna dilectione secum nutrit. Erat enim hæc ipsa domina ad opera muliebria magno ingenio sollertissima, et feminas ad rerum textilium diversitatem ²²³ doctas habuit ²²⁴, et in conficiendis vestibus preciosis mulieres multas superavit ²²⁵ (19). Inter ea contigit, ut abbatissa in monasterio sanctimonialium, ibidem Deo servientium diem clauderet ultimum. Post cujus obitum omnes so-

A rores quasi uno ore episcopum deprecantes orant ²²⁶, ut eidem sorori suæ abbatiam donaret et curam eas custodiendi committeret ²²⁷. Vir quoque venerabilis earum ²²⁸ petitionibus consentiens, sororem suam ad se vocavit, ac diversis circumlocutionibus illam exhortans, tandem sic ait: « Dilectissima, inquit, soror mea, vides res mundanas, quam fragiles ac defectibiles sunt, quam plenæ omni iniquitate consistunt. Nam aurum et ²²⁹ argentum lapidesque ²³⁰, qui nobis videntur preciosi, quid aliud quam sordes computantur apud Deum ²³¹. Nihil in his aliud agimus ²³², nisi cupiditate rerum temporalium ²³³ miseris animas decipimus. Quocumque enim gradimur, mortis umbra nos sequitur; et qui securiter ²³⁴ hodie in deliciis vivit, cras infeliciter morti ²³⁵ succumbit. Beatus autem ille est, qui rectam justitiam sequitur semitam et gloriam hujus mundi respuit et quæ Dei sunt intra domicilium puri cordis recipit. Ergo, carissima soror mea, armillas et inaures vestesque deliciosas volo ut deponas, et velamen sanctum accipias, sicque regi sempiterno te adjungas ²³⁶. » Hæc cum illa audisset, vehementer expavit, et ultra quam dici possit admirans, ait: « Numquid scis, senior sancte, omnibus diebus vitæ meæ in secularibus me versatam, istius officii omnino esse insciam? Nam, tantum psalterio excepto, libros penitus ignoro; in hoc officio versari nescio; et quomodo tunc in hac vita, domine ²³⁷, sine offendiculo vivere potero? »

C Econtra vir Dei: « Desine, inquit, ut his verbis aliquid ²³⁸ addas, et exhortationem meam citissime adimplere [ne ²³⁹] differas. Quid tibi obsistit? Quid impedit? Felicissima est commutatio ²⁴⁰, res transitorias derelinquere et æternas divitias vitamque ²⁴¹ perpetuam feliciter acquirere. » His aliisque exhortationibus plurimis sororem suam ita superavit, ut tandem quicquid voluisset se facturam devovisset ²⁴². Hoc ²⁴³ cum Dei servus audiret, gratias Deo toto corde rependens exultavit. Statimque regulam canonicam simul et computum, necnon et vitam Patrum ac dialogum aliosque libros huic con-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹⁶ transferre fecit quando m. 2. ¹⁹⁵ deinde a. 2. ¹⁹⁶ fructibusque excisis c. planari fecit 2. ¹⁹⁷ ibi quoque 1. ¹⁹⁸ deest 2. ¹⁹⁹ dein 1. ²⁰⁰ c. atque illuc sæpius 2. ²⁰¹ sæpius se transulit 2. ²⁰² ibi quoque 1. ²⁰³ positus 2. ²⁰⁴ se exercebat 2. ²⁰⁵ deest 2. ²⁰⁶ collectario 2. ²⁰⁷ hoc colle 2. ²⁰⁸ l. quia a tumultibus alienus locus erat 2. et add. rubram: Quomodo episcopus Burchardus canones elegit. ²⁰⁹ Jam 2. ²¹⁰ walthero 2. ²¹¹ brunrechonne 1. ²¹² sæpe 2. ²¹³ fuerunt 2. ²¹⁴ et 2. ²¹⁵ seu collectorium 2. ²¹⁶ Sed hoc opus adhuc in Franckendæl majori habetur in pulcherrima libraria, licet modo post opus Gratiani non utantur juristæ add. 2. verba Kirsgartensis, ibique rubra sequitur: De constructione novæ ecclesiæ sancti Petri, quæ modo summa dicitur sive major ecclesia. ²¹⁷ P. vir d. Burchardus 2. ²¹⁸ deest 1. ²¹⁹ p. apostoli ²²⁰ 2. erat 2. ²²¹ 2. add. rubram: De sorore ejus, quam præfecit monialibus in Nonnonnünster in suburbio civitas. ²²² mahildam 2. mahildam? ²²³ diversitates 2. ²²⁴ secum h. 2. ²²⁵ superabat 2. ²²⁶ erant 1. ²²⁷ ei c. 2. ²²⁸ eorum 1. ²²⁹ deest 2. ²³⁰ lapides pretiosi 2. ²³¹ reputantur 2. ²³² agunt 2. ²³³ secularium 2. ²³⁴ secure hoc die et d. 2. ²³⁵ morte 1. ²³⁶ conjungas 2. ²³⁷ vita Domini sine 2. ²³⁸ aliqua 2. ²³⁹ deest 1. ²⁴⁰ felicissimum est concambium 2. ²⁴¹ et p. salutem 2. ²⁴² novisset 2. ²⁴³ Hæc 2.

NOTÆ.

(17) Olbertum, qui postea abbas constitutus est Gemblacensis, præcipue Burchardo opem præstitisse, Gesta referunt abb. Gembl. ap. Dacher. ed. 2, II, p. 763.

(18) Cf. Burchardi epist. ad Brunichonem decretorum collectioni præmissam.

(19) Cf. Alpertum 1, 2, supra.

eam discere præcepit. Quæ continuo A
jussit obedienter discere ac perficere
Cum autem vir Dei tantam voluntatem et
tudium in hac Dei famula intellexisset,
flamine, ad Dei officium eam consecravit.

²⁴⁵ in unum sororibus, abbatiam soror-
um illi commendavit. Accepto vero ve-
ictis virtutibus honestisque moribus cla-
uit, et quasi omni vita sua secundum
isset enutrita ²⁴⁶, cunctis præbuit exem-

Non enim voluit ministrari ²⁴⁷ sed mi-
que more magisteriali ²⁴⁸ super ²⁴⁹ cæ-
altavit, sed quasi mater cunctas dilexit
lira res, ut femina secularis in hoc ne-
idem ad horam gravaretur, sed potius B

. Omne quoque prædium quod acqui-
sæ cui præerat cum auxilio fratris in-
ontulerat. Præterea, fratre exhortante et
claustrum simul ²⁵⁰ et monasterium pene
non solum renovavit, sed etiam reædifi-

dedicari fecit, et in servito divino ²⁵¹
bus sibi commissis die noctuque corde
abilissimo ²⁵² permansit, earumque con-
a fratris adjutorio ²⁵³ rationabiliter, sicut
deposcit ²⁵⁴ ordo, per omnia disposuit.

quoque ²⁵⁵ exemplis ac ²⁵⁷ documentis
lem sororibus, Caritas nominata, Deo de-
ris majorisque vitæ distractionem ab epi-
tulabat. Cumque ille Dei voluntatem in
stis factis ²⁵⁸ bene adimpleri ²⁵⁹ posse fir-

ten virgo Dei petitione incessabili assidue
quia majora facere vellet, inclusam se
us removeret ²⁶⁰. Tandem vir Dei peti-
consentiens, clusam ²⁶¹ fieri jussit, diem
stituit ²⁶², et ad ²⁶³ peragendam Dei fan-
tatem ad monasterium sanctimonialium

rsis fratribus venit. Cumque illuc ven-
t, fratribus in unum convocatis, virginem
statuit et dixit ²⁶⁴: « Fratres mei carissi-
hanc virginem, Dei amore pariter et ti-
nsam, lubricas hujus mundi delicias re-
et Deo placere concupiscentem. Hæc ²⁶⁵

evangelicum non ²⁶⁶ surda aure recipiens,
matrem, cognatos et amicos, domos et
uit, et soli ²⁶⁷ Deo se adjungere disposuit.
senes, necnon et vos, juvenes, nihil huic

entes! Quid tacetis? Quid rubore conten-

ditis? Ecce puella tenuissima erecto vexillo intre-
pida vos præcedit, et contra spirituales nequitias pu-
gnare non metuit. Ecce lorica ²⁶⁸ fidei galeaque
salutis induta, animo imperterrita contra inimicum
dimicare est ²⁶⁹ parata. Ergo si neque præcedere
neque huic ²⁷⁰ concurrere possitis ²⁷¹, saltem eam
similibus pietatis exemplis consequi studeatis. »
Post hæc aliaque verba divina, completis missarum
officiis ²⁷², cellulæ eam inclusit; et quæ ²⁷³ com-
punctioe divina secularibus ²⁷⁴ mortua fuit ²⁷⁵,
ordine mortuorum Deo illam commendaverat. Ibi-
que ²⁷⁶ Deo serviendo tres annos vita angelica vi-
vebat, et diversis passionibus temptata ²⁷⁷, ad ulti-
mum animam pleniter expurgatam ²⁷⁸ suo reddidit
Creatori, ut in omnibus honorificetur Deus, qui in
sanctis suis semper est mirabilis ²⁷⁹.

14. Eodem tempore (an. 1009?) quippe ²⁸⁰ Hein-
ricus imperator cum exercitu in Burgundiam ire
disposuit, et eo itinere WORMATIAM ²⁸¹ venit. Cum
autem egregium illud monasterium pene peractum
vidisset, episcopum, ut se præsentem consecraretur,
assiduis rogationibus ²⁸² petivit. Cumque vir Dei
multum reniteretur, tandem imperatoris voluntati
quasi coactus consensit. Ergo omni spurcicia foris
projecta omnique fuligine detera ²⁸³, die sequenti,
imperatore præsentem et jubente, cum magnis laudi-
bus et maximo cleri plebisque tripudio, multis epi-
scopis præsentibus, Deo dicata est hæc domus ²⁸⁴.

15. Post biennium autem (an. 1011?) res misera-
bilis in monasterio eodem acciderat ²⁸⁵. Nam pars
occidentalis subita ruina nocte quadam funditus ce-
cidit. Sed hoc mirabile fuit, quod nulla campana sub
tam magna mole, nisi tantum una exigua, contracta
est. De hac re Dei servus, ut erat necesse, contur-
batus ²⁸⁶, quandam quasi mœstitiam in vultu præfe-
rebat. Accedentes autem discipuli ²⁸⁷ ejus, quorum
non pauca multitudo assidue ²⁸⁸ illum sequebatur,
talibus eum dictis consolabantur: « Miramur, se-
nior, juste, quod ex infortunio hujus operis in tan-
tum turbaris cum cotidianis postules ²⁸⁹ oblationi-
bus ²⁹⁰, ut ita peragi liceat sicut Deo placeat. Ora-
tiones namque tuas Deus exaudit, tuam voluntatem
publice adimplevit. Namque ²⁹¹ quod Deo placet,
sæpe probatur, sicut legitur: « Quem Deus diligit,
« corripit (Prov. III, 12) » Quod enim ²⁹² Deo displi-
cuit, sicut petisti, rejecit. Idcirco suspiria deponas
et patientiæ fortitudinem recipias. Hoc est laudabile

VARIE LECTIONES.

rit 2. ²⁴⁵ congregatisque 2. ²⁴⁶ nutrita 2. ²⁴⁷ m. sed desunt 2. ²⁴⁸ magistrali 1. ²⁴⁹ vo-
lias exaltari 2. ²⁵⁰ similiter 1. ²⁵¹ ac 2. ²⁵² Domini 2. ²⁵³ stabilissime 2. ²⁵⁴ fratre
2. ²⁵⁵ poscit 2. ²⁵⁶ istius ergo sanctæ fœminæ 2. ubi rubra præmittitur: De quadam
næ petit solitariam vitam agere ab episcopo, quod et ille fecit. ²⁵⁷ et 2. ²⁵⁸ operibus 2.
lere 2. ²⁶⁰ et tamen virgo non cessabat assidue rogando eum, ut eam a secularibus rebus
cluderet et eam includeret solitariam. ²⁶¹ clausuram 2. ²⁶² d. statuit c. 2. ²⁶³ deest 2.
²⁶⁴ hic 2. ²⁶⁵ cum 2. ²⁶⁷ respuente soli 2. ²⁶⁸ puella f. scuto g. 2. ²⁶⁹ pugnare p.
deest 2. ²⁷¹ potestis 2. ²⁷² solemnibus. ²⁷³ quia 2. ²⁷⁴ a s. 2. ²⁷⁵ erat 2. ²⁷⁶ ibi quoque 1.
im 2. ²⁷⁸ purgatam 2. ²⁷⁹ admir. 2. qui add. rubram: De dedicatione majoris ecclesiæ in
Heinrici imperatoris et aliorum multorum prælatorum. ²⁸⁰ deest. 2. ²⁸¹ in w. 2. ²⁸² precibus 2.
a 2. ²⁸⁴ altera die Philippi et Jacobi add. 2. qui etiam rubram habet: Quomodo post biennium
ars ecclesiæ illius cecidit. ²⁸⁵ accidit in e. m. 2. ²⁸⁶ satis c. est et q. m. 2. ²⁸⁷ consiliarii 2.
²⁸⁹ postulas 1. ²⁹⁰ orationibus 2. ²⁹¹ namque — corripit desunt. 2. ²⁹² deest. 2.

Deoque acceptabile. Deus enim, sicut tu optime nostri inter alias dogmatis sui sententias istiusmodi dederat dicta consolationis : « In patientia vestra « possidebitis animas vestras (Luc. XXI, 19). » Attende, Pater, hæc, attende et molem curarum postpone, tristitiamque obliviscere, quia juxta Domini promissum tua tristitia convertetur ²⁹⁵ in gaudium. » At ²⁹⁴ vir Dei, quasi de tristitia excitatus, hilari vultu respondit ²⁹⁵ : « Grates magnas et gratias multimodas vobis rependo pro tanta consolatione talique admonitione. Sicut enim Domino placuit, ita fecit. In hoc ²⁹⁶ quippe gaudeo, ut quod sibi non placuit, sicut rogavimus, voluit in melius mutari. Sed audite nunc, rogo, et quomodo hæc prædiscebam vobis dico ²⁹⁷. Quadam die cum duobus pueris solis hortum meum ²⁹⁸ majorem ingressus, in ipso vestibulo vidi diabolum in vestitu et habitu humano. Stabat enim contra aquilonem, herbas arboresque fructiferas extirpans, et ita facta congestione cum multo murmure viam conclusit. Quem, quia in similitudine et imagine hortulani incedebat ²⁹⁹, quare viam conclusisset, cum iratus interrogassem, respondit : « Utinam vitæ æternæ tibi possem concludere, « qui possum majus ³⁰⁰ incommodum brevi tempore « tibi congerere ! » Ego autem admirans ³⁰¹ audaciam ejus, quia ³⁰² putabam custodem horti, dixi ³⁰³ : In hoc quod ³⁰⁴ minitaris ³⁰⁵, in nomine Domini mihi non nocebis; nisi a nequitia tua cessaveris, perpetuum exitium ³⁰⁶ tibi congeres ³⁰⁷. His dictis, usque ad sedem, quæ in horto est, perveni, et circumspiciens illum non vidi. Igitur, quod tam subito nusquam ³⁰⁸ comparuit, multum miratus, pueros, si illum vidissent, interrogabam. Qui ambo, neminem nisi me solum ibi vidisse dicebant; sed quendam mecum contendentem se audisse confirmabant. Tunc ego : « Scio, inquam ³⁰⁹, « filii; quis est, scio. Sed minas ejus non timebo, neque in ejus verba sperabo, quia ³¹⁰ veritas in eo non est, ut Dominus ait ³¹¹ (Joan. VIII, 44). » Et statim inde recedens, hunc versum mente percepi : « Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in « conspectu meo semper est (Psal. XXXVII, 18). » Se-

A quenti vero nocte in hora ³¹² matutina facta est hæc miserabilis templi ruina ³¹³. Ego quoque ³¹⁴ audiens, mente consternatus sum, et illam Davidicam, fateor, non sine lacrimis repetivi ³¹⁵ querelam : « Et fui « flagellatus tota nocte ³¹⁶, et castigatio mea in matutinis (Psal. LXXII, 14). » Ergo fratres mei, quoniam Dominus castigando me castigare dignatus est, gaudeo, et juxta vestram adhortationem patiens ero, atque conversus pro factis dictisque meis pœnitentiam agam ³¹⁷, et te Deum laudabo, ut in omnibus honorificeris. qui irasceris et propitius eris et omnia peccata hominum ³¹⁸ in tribulatione dimittis. » Post hæc quoque ligna et lapides extra templum exportare præcepit ³¹⁹, positoque fundamento, firmiter ædificavit, et in duobus pene annis ad statum pristinum perduxit. Tunc capita columnarum necnon quadratos lapides in giro monasterii circumpositos deauravit, et omne templum variis ornamentis undique decoravit.

B
C
16. Deinde præbendam fratrum ad sedem ³²⁰ Deo servientium, quæ ex vetustissima antiquitate jam defecerat ³²¹ ac ³²² omnino pene neglecta erat ³²³, rationabiliter revocaverat ³²⁴ et in optimum usum mutaverat. Ergo cunctis canonicè ordinatis, omnes fratres secundum regulam victu cotidiano refici ad refectorium ³²⁵ simul præcepit ³²⁶. Similiter præbendam ³²⁷ fratrum apud Sanctum Cyriacum, ex incursorum negligentia pene destructam ³²⁸, misericorditer renovavit, et eos ³²⁹ simul refici jussit ³³⁰. Omnia autem loca ad se pertinentia ex vetustate pene destructa ac desolata miro ingenio renovavit et muris variisque ædificiis egregie decoravit. Monasterium ³³¹ autem simul ³³² et claustrum sancti Andreæ, quod extra murum constitutum per neglectionem desolatum erat, intra ³³³ civitatem ædificavit, et causis canonicis ad usum fratrum venerabiliter ³³⁴ ordinatis, ad laudem et gloriam Dei nostri vitam regularem instituit ³³⁵.

17. In illis etiam diebus Brunicho ³³⁶, de quo supra diximus (20), venerabilis ³³⁷ ejusdem præpositus sedis, videns beati viri constantiam, quomodo pom-

VARIE LECTIONES.

²⁹⁸ vertetur 2. ²⁹⁴ tunc. ²⁹⁵ sic r. h. v. 2. ²⁹⁶ duo 2. ²⁹⁷ hæc prædiscebam vobis aliquando 2. qui add. rubram : Quomodo Burchardus episcopus intrans hortum suum vidit ibi diabolum in specie humana torve respondentem sibi. ²⁹⁸ deest 2. ²⁹⁹ i interrogasse q. v. c. iratus v. 2. ³⁰⁰ in t. 2. ³⁰¹ admiratus 2. ³⁰² quoniam 2. ³⁰³ h. dixisse dixi 2. ³⁰⁴ deest 1. ³⁰⁵ minaris 2. ³⁰⁶ exitum 1. ³⁰⁷ congeris 2. ³⁰⁸ nunquam 1. ³⁰⁹ inquit, scio. f. scio quid est 2. ³¹⁰ quoniam 2. ³¹¹ dicit 2. ubi Et — percepi desunt. ³¹² deest 2. ³¹³ est ruina templi hujus miseranda 2. ³¹⁴ hoc 2. ³¹⁵ reptivi 1. ³¹⁶ toto die 2. ³¹⁷ ago 2. ³¹⁸ horum 2. ³¹⁹ exportari jussit p. firmamento 2. ³²⁰ s. episcopalem Deo ibi s. 2. ³²¹ defecerant. ³²² et 2. ³²³ erant 2. ³²⁴ renovaverat 2. ³²⁵ in refectorio 2. ³²⁶ 2. add. rubram : Quomodo fratrum præbendas in Nuhusem etiam refecit. ³²⁷ præbendas. ³²⁸ destructas 2. ³²⁹ eas 2. ³³⁰ sed qui modo unus locus in multis divisus est. 2. verba Kirsgartensis monachi. ³³¹ 2. add. rubram : De translatione collegii sancti Andreæ. quod foris civitatem erat, quod intra civitatem constituit. ³³² deest 1. ³³³ foras muros constructum erat et per negligentiam d. intra 2. ³³⁴ pertinentibus et v. 2. ³³⁵ ibi i. ubi modo est, sed prius erat in monte extra portam sancti Andreæ in suburbio ibidem. Et sunt modo moniales vel sorores pœnitentes ibidem; verba Kirsgartensis monachi, qui rubram addit : Qualiter præpositus majoris ecclesie et alii monachi effecti sint et de doctrina viri Dei, quomodo unusquisque in vocatione sua permanere debet. ³³⁶ brunecho 1. ³³⁷ vir v. 2.

NOTÆ.

indanas respuisset ³³⁸ et in servitio Dei fer-
³³⁹ humanasque laudes vitando fugasset ³⁴⁰,
 reversus vitam monasticam aggressus est, et
 empla servi Dei diabolum decepit et corde
 o spirituque contribulato soli Deo placere
 . Similiter et alii illustres viri per assidua
 ei documenta mundum relinquentes, de civi-
 gerunt et vitæ monachorum se subdiderunt.
 a vero episcopus veritus ne monasteria (21)
 desolata, ab omnibus monasteriis fratribus
 atis ³⁴¹ istis eos allocutus est verbis: Nolo
 norare, fratres, quod omnis, qui ³⁴² timet
 et operatur justitiam, acceptus est illi, non
 monachus, sed et canonicus, etiam ³⁴³ et
 Non est bonum, ut omnes qui ³⁴⁴ in navi la-
 uni operi insistant, ut vel omnes sint guber-
 et nullus navigator, aut omnes naviga-
³⁴⁵ et nullus gubernator. Consultius est ³⁴⁶
 osito gubernatore, unusquisque operi ³⁴⁷ suo
 , quidam navigent, alii altitudinem aquæ
 ant, alii, si necesse sit, malum scandant ³⁴⁸,
 o sentinam hauriant, sicque navim omnes in
 rigant. Similiter intelligere debemus, fratres,
 on omnia possumus omnes. Si enim omnes ³⁴⁹
 ni et canonici, ubi sunt laici? Quis tunc mi-
 it monachis, vel qui serviet ³⁵⁰ canonicis?
 m omnes laici, ubi tunc laudes et servitia
 iversa est enim familia in Ecclesia Dei, non
 nodo monachi, sed etiam canonici, necnon et
 laici. Et hi omnes egent gratia Dei. Ergo qui
 us sit ³⁵¹, pro monastica vita de monasterio
 e licentia non exeat, sed cum fratribus in
 ine ³⁵² laboret; et si districtiori vita vivere
 et ³⁵³, intra monasterium suum operibus
 acentibus inserviat et de malis se sustineat,
 holocausta medullata in ara occulti cordis
 ferre ³⁵⁴ non desistat. » Tali quoque sententia
 num animos sedavit, et quod stabiliore mente
 itio Dei postea permanebant, incitavit.
 Ad hæc quippe ³⁵⁵, ut unusquisque illorum
 um ingenii quantitatem dicta vel scripta stu-
³⁵⁶ sibi cotidie profferrent ³⁵⁷, firmiter præce-

A pit. Tunc vero quia Dei famulum studio deditum et
 sacræ Scripturæ paginis eruditum ac sapientia Dei
 repletum videbant ³⁵⁸, sermones et epistolas quæ-
 stiunculasque varias illi proferre non timebant.
 Ergo ³⁵⁹ quidam illorum inter ³⁶⁰ alias quas sæpe
 prætulit sententias de jejunio Moysi ³⁶¹ et Helie
 verba quæstionis composuit, et ³⁶² illi, nobis præ-
 sentibus, quasi pro occasione dictandi, humili manu
 porrexit. Ita enim scripserat ille :

« Mentis ingenique mei aridam si non per-
 timuisse intelligentiam, clementissimæ tuæ domi-
 nationi quasdam sacræ Scripturæ sententias, quæ
 animi mei exiguitatem constringunt necnon in du-
 bitationis nodositatem cadere cogunt, aliqua ra-
 tione protulisse, ut tuæ probitatis doctissimo eru-
 ditus documento, rei agnoscerem veritatem; quoniam
 quicumque ex sanctarum sententiis Scripturarum
 titubationis incidit periculum, nisi emendatus con-
 fessionis satisfactione mundetur ipsamque cognoscat
 veritatem, gravis culpam reatus incurrit. Quapropter
 meæ vulnus conscientie valde dolens ultraque celaro
 metuens, tuæ dignissimæ sanctitati fiducialiter aperio,
 ut hoc quod latet intrinsecus patefiat extrinsecus.
 Nam hujus dictaminis compositionem, nullius saga-
 citatis protervitate succinctus, sed sitibundi ingenii
 raritate, Deo teste, valde coactus, sanctitati tuæ
 propono, quo me corrigas certioresque istius
 investigationis me facias, quia te typum illorum
 gerere vicemque scio tenere [quibus Dominico dici-
 tur alloquio : « Vobis datum est nosse mysterium
 « regni Dei (Marc. iv, 11). » Cum autem veram con-
 scientie meæ confessionem faciens, ad veritatis
 agnitionem, tua monstrante prudentia, pervenero,
 ab omni reatus mei sorde mundatum ac tuæ sancti-
 tatis innocentieque me fore participem et spero et
 firmiter credo, quoniam, si verum non esset, Psal-
 mista non dixisset : « Cum sancto sanctificaberis,
 « et cum innocente innocens eris (Psal. xvii, 26). »
 Sed quia ulceris dolor me semper angendo tuam
 cogit adire clementiam, quæstiunculam, pro qua
 istius pitatioli congeriem composui, ambagibus
 cunctis projectis, tuæ prudentie, quam mihi suc-

VARIE LECTIONES.

respueret 2. ³³⁹ ferveret 2. ³⁴⁰ vitaret 2. ³⁴¹ canonicis fr. 2. ³⁴² etiam qui 2. ³⁴³ deest 2.
 ti — aut omnes *desunt* 2. ³⁴⁵ n. sint et n. sit g. 2. ³⁴⁶ est ergo 2. ³⁴⁷ opere 2. ³⁴⁸ ascendant
³⁴⁹ o, sunt 2. ³⁵⁰ serviet 2. ³⁵¹ est 2. ³⁵² communi 2. ³⁵³ desiderat 2. ³⁵⁴ offerre 2. ³⁵⁵ item
 hæc præcepit 2. ³⁵⁶ studiose 2. ³⁵⁷ præferrent. Tunc illi videntes 2. ³⁵⁸ deest 2. ³⁵⁹ et 2.
 a. q. s. p. s. *desunt*. 2. ³⁶¹ mosi 1. *semper fere*. ³⁶² 2. *sequentia ita in compendium redegit*.
 bi proposuit, utrum nullum cibum Moyses in XL diebus sumpsisset. Ad hæc vir anctus post
 verba sic intulit : « Quid mirum, si Moyses illo jubente jejunavit, in cujus regno nullus unquam
 vit et esuriit. Putasne cives cælestes sicut terrenos rastro vel aratro sudantes laborando pa-
 querere. Nequaquam. Sed est panis justorum indefectivus Deus Dei Filius angelorum creator et
 um. De quo scriptum est : In principium erat Verbum; et ibi : Ego sum panis vivus. Per quem
 mundus consistit, et populus Israel XL annis in deserto vixit. De quo tunc Moyses gustavit, quem
 nte cum Domino fuit. Et ideo non mirum, si tunc tam diu absque cibi corporali fuit. » Multaque
 erunt ibi facta et dicta verba, quæ causa brevitatis pertranseo, sed in historia ejus plenarie ha-
 r.

NOTÆ.

Canonicorum, ut patet .

currendam ³⁶³ fore non dubito, prout potero ungue A tenus exprimere non desisto. In sacrosanctæ Scripturæ voluminibus Moysen et Heliam quadraginta dies jejunasse legimus, sed an ab omni alimento se abstinuissent multi dubitamus. Christum Dominum nostrum cursum quadraginta dierum jejunasse et triplicem idcirco temptationem tolerasse scio et veraciter credo, sed an ullus hominum hoc fecerit, dubito; quia si Moyses vel Helias aut prophetarum aliquis quadraginta dies uniuscujusque cibi abstinisset, diabolicæ temptamenta probationis, ut autumo, non evasisset: nam, ut ita dicam, facilius esset, hominem passibilem probari quam dominatorem totius creaturæ temptari. Nunc autem tibi hoc tractandum relinquo, quoniam de talibus ultra loqui tremisco; scriptum namque est: « Omne
« verbum otiosum quod locuti fuerint homines, red-
« dent rationem de eo in die judicii (*Matth. xii, 36*). » Istius vero investigationis interrogationem quam pluribus proposueram sapientibus, cum non sum edoctus, crescit morbus prædictus centuplicatus. Quapropter tua me sancta veritatem edoceat sapientia, ut laqueum reatus non incurram, sed pœnitentiæ vel veræ confessionis fructum acquiram, quem apostolica dicendo promisit sapientia: « Con-
« fessio fit ad salutem (*Rom. x, 10*). »

9. Ut autem hæc servus Dei perspexit, hujusmodi correctionis verba eidem juveni die tertia rescripsit.

« Quod me de quadragesimali jejunio Moysi et Helie quasi dubitando interrogasti, ex hoc te, fili care, diutius dubitare nolo. Quia Deo adjuvante planissima expositio est, hac te instuere cupio. Nam, ut ipse confessus es, si quis de sententiis sanctarum Scripturarum dubitaverit, nisi satisfactione resipuerit, gravis culpam reatus incurrit; si autem ingenii ariditate seu ætatis temeritate sive ignorantie obscuritate aut neligentie conculcatione illusus, titubationis incidit periculum, et corrigit quis eum: « scire debet, quoniam qui converterit peccatorem ab errore viæ suæ, salvavit animam suam a morte, » ut ait Jacobus apostolus (*Jac. v, 19, 20*). Ergo animam tuam a morte salvabimus, si dicta quæ demonstramus caute perscrutando pura mente recon-
dis. Scripsisti namque hoc: « In sacra Scriptura
« Moysen et Heliam quadraginta dies jejunasse legimus, sed an se ab omni alimento abstinerint, multi
« dubitamus. » Nodum in scirpo quæris; labores quippe perdit, qui nodum in scirpo quærit. Est enim nodum in scirpo quærerere, ex apertissima ac verissima ratione dubitationis nodositatem connectere et ex serenissima luce densissimæ nebule crassitudinem contrahere. Serenissimam dico lucem videlicet sanctam Scripturam, in qua factis et dictis unusquisque fidelium corrigitur; per quod et speculum vitæ merito nominatur. Est enim sancta Scriptura utrarumque legum et Novi et Veteris

VARIÆ LECTIONES.

³⁶³ succurrendum f.

A Testamenti declaratio. Si quis autem insani capitis ex illius lucidissimis judiciis non corrigitur, vanitatis ludibrio illusur decipitur. Vanitatis ludibrio unusquisque decipitur, qui stultitiæ vitio vanissimo capitur et non virtutem quærit nec vitium fugit. Igitur omne vitium fugiendum est; certe stultitia fugienda est: hoc quippe vitium hominis est. Et econtra omnis virtus requirenda est; sapientia quidem requirenda est; ipsa enim virtus Dei est. Quam summo studio maximaque diligentia requirat, qui Dei fortem virtutem cognoscere cupiat. Quid enim est fortius quam Dei virtus, quid lucidius quam quod Dei veri solis illuminat radius, quid veracius quam quod scripsit ipsius Veritatis manus? Ait enim Scriptura: Descendit Moyses de monte, duas tabulas lapideas portans in manibus suis, scriptas utrasque digito Dei. In quibus etiam tabulis subtitulatum est: Moyses Dei servus jejunavit quadraginta dies et totidem noctes, ut legem Domini mereretur accipere. Quid mirum, si Moyses illo jubente jejunavit, in cujus regno numquam ullus esurivit, sub cujus persona ad corrigendum Israeliticum populum hujusmodi verba correctionis propheta proclamavit: « Si esuriero, non dicam tibi, meus est enim orbis
« terræ (*Psal. xlix, 12*); » et iterum: « Numquid
« manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? (*Ibi., 13*) » Ille quippe, qui ex nihilo cuncta creavit, in regno gloriæ suæ numquam esurivit, nunquam sitivit, nec umquam dormivit, ut Scriptura: ait « Ecce non dormitat neque dormitabit qui custodit Israel (*Psal. cxx, 4*). » Igitur, filiule, verbi gratia mea dicta intellige. Si quis nostrum aliquis regis vel præpotentis imperatoris consilio interfuisset, cum diversas sui regni divitias inspiceret, cujus cibi vel potus interim dulcedine capi potuisset? Vidisset namque ministros diversi generis vestibus indutos, domum inclitam variis ornamentis insignitam, aurum purissimum signis ac preciosissimis lapidibus ornatam, ipsumque regem, corona ac regali diademate renitentem, divitias regni sui caute tractantem ac mysticas consilii sui rationes enucleantem. Et si lubrica et transitoria hujus mundi gloria hominem in tantum delectet, ut præcedens natura naturalia non reputet, quanto magis cælestis æternalisque gloria Summi Moysen, Deum timentem ejusque præcepta sequentem, mundana oblivisci fecit? Interfuit enim sancto consilio regis æterni; viderat et gloriam Domini, hoc est tabernaculum non manu factum, id est non hujus creationis; audierat vocem Domini dicentem sibi: « Præ cæteris
« diligo te, et ex nomine novi te (*Exod. xxxiii, 13*). » Quadraginta enim annos pro quadraginta diebus per manum Moysi eduxit Deus populum suum per desertum, et cum eo locutus est facie ad faciem, sicut loqui solet ad amicum suum homo, ut Scriptura ait (*Exod. xxxiii, 11*); diem in annum mutavit, pabulo cælesti populum suum pavit, panem angelicum homo

manducavit. Quis est cibus cœlestis, vel quis est cibus angelicus? Quid ergo, fili, dices ad hæc? Si nodum quæstisti, ecce invenisti. Jam resolve nodum, et hunc cognosce modum. Putesne, cœlestes cives sicuti terrenos rastro vel aratro sudantes laborando quærere panem? Nequaquam. Sed est justorum panis indefectivus Deus, Dei Filius, angelorum creator et dominus, de quo scriptum est: « In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1). » Ecce panis angelicus! « Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis. (Ibid. 1, 14.) » Ecce cibus cœlestis descendit, et panem angelorum homo manducavit, quando Verbum caro factum in nobis habitavit. Ipse enim ait: « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi (Joan. vi, 51); » per quem panem mundus consistit, et per quem populus Domini quadraginta annos vixit; de quo Moyses jam tunc gustavit, quando rubo flagranti affatus sic respondit: « Obsecro, Domine, mitte quem miserus es (Exod. iv, 13) »; et alibi de eodem gustavit, quando inter plurima doctrinæ suæ verba filiis Israel ait: « Prophetam suscitabit vobis Deus de fractibus vestris, ipsum audietis (Deut. xviii, 15). » De quo pane gustavit, cum quadraginta dies jejunavit: quis non in solo corporali cibo vivit homo, sed in omni verbo Dei (Luc. iv, 4). Per quod Verbum cuncta creata sunt, et omnia quasi ex nihilo consistunt, quia ipse Deus Verbum est. « Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1). » In hoc quippe intelligimus, quia Deus Pater Filius ipse est, et Filius, hoc est Verbum, panis cœlestis est, et panis cœlestis, hoc est Verbum, caro factum est, ipso fatente et dicente: « Panis quem ego dederò, caro mea est pro mundi vita (Joan. vi, 52). » Ipse quippe vita est et alimentum angelorum ac hominum, qui facit utraque unum; ipse quoque Moysen spiritualiter satiavit, quando quadraginta dies corporaliter jejunavit. Cujus excelsam potentiam magnamque misericordiam et antiquum consilium diabolus non recognovit, cum ei triplicem et temptationem proposuit. Erat enim ab initio fratrum accusator ac nequitiae arbiter mendacique inventor et nugarum canopicorum sagacissimus magister. Latuit enim in corde Pharaonis, exagitans Moysen per temptamenta diversæ quæstionis. Ergo Moysen hominem recognovit, sed Christi divinitatem carne velatam non intellexit, ideoque Deum hominem perfectum dubitavit. Quamvis enim uxorem Pilati per visum pro redemptione ejus vexaret, tamen Deum hominem esse venenosus ille dubitabat. Dubitabat namque apud Deum esse misericordiam, ut humanitatem induere suosque servos divinitatis suæ admirabili commercio renovare vel redimere voluisset. Si enim non dubitaret nec justo invideret, Judæos infelices ad inobedientiam ac perfidiam contra Deum non sic excitaret neque per ora illorum, Crucifigatur, clamaret. Et quia dubitabat, nesciebat.

A Igitur quia ab initio fallax ac dubiosus fuit, inter suspensionem dubitationis incidit periculum desperationis, et per ruinam desperationis passionem patitur æternæ damnationis, atque expulsus in tenebras exteriores, infernales merito pertulit passiones. Quod autem interrogasti de jejunio Heliae, hac sententia intellige. Legisti etiam, puto, et intellexisti, quomodo post imprecationem, quam fecit super habitatores Galaath, Helias absconsus ab Achab rege in torrente Carith Deo jubente a corvis recreatus et pastus est (III Reg. xvii). Post tres autem annos præcepto Dei ostendit se Achab, quando zelans zelum Domini quinquaginta quinquaginta sacerdotes Baal interficere jussit; eodem die a Deo impetrans pluviam. Deinde timens minas Jesabel, furibundæ reginæ, per desertum fugit et in umbra juniperi pro lædio animæ obdormivit. Tunc quoque ab angelo bis excitatus, et de longitudine viæ instructus, ac subcineritio pane et aqua reffectus, in fortitudine cibi illius ambulavit quadraginta dies et totidem noctes. Unde putas panis iste venit, vel quo de fonte hæc aqua hausta fuit? Nam, ut legimus, Helias a Deo raptus per turbinem in cœlum adhuc corporalis vivit. Sed de quo pane reficitur, aut de quo fonte putas potari? Dico tibi pro veritate, quod ipse, qui, ut dixi, panis justorum consistit, alimentum saturitatis Heliae absque dubio tribuit. Aqua vero potationis ex illius fonte emanat, qui dixit: « Aquam quam ego dederò qui biberit, ex ea non sitiet unquam (Joan. iv, 13); » et iterum: « Qui biberit aquam quam ego do, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Ibid., 14). » Helias enim est justus, et erat ideo justitiæ pabulo reffectus; vivit et vivebat, sicut scriptum est: « Justus ex fide vivit (Gal. iii, 11). » Sufficiant, fili, tibi hæc pauca correctionis verba, ut ex his minimis imbutus dicas majora perfecte intelligere et nodum similis quæstionis leviter dissolvere, quia quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus in Christo Jesu Domino nostro, qui vivit et regnat Deus in omnia secula seculorum, Amen. »

D Convenienti vero tempore confabulationis prædictus juvenis, quibusdam familiaribus suis convocatis, ut ipse fatebatur, ne tam delectabiles animarum epulas ³⁶⁶ solus ruminando absconderet, larga manu illis hæc distribuit. Illi autem caput cum pedibus et intestinis, ut scriptum est, devorantes (Exod. xii, 9), quæ superfuere cum aliis fratribus partiti sunt, et ita ad nostram notitiam pervenerunt. Sed quia propter hoc longius a rectitudine viæ nostræ digressus demoror, ad cœptum iter redire quantocius conabor.

20. ³⁶⁶ Igitur ³⁶⁶ quia Deus ad suam servitutem nostrum pium ³⁶⁷ pastorem elegit, consueta misericordia eum ³⁶⁸ flagellare curavit, sicut legimus:

VARIÆ LECTIONES.

³⁶⁴ epistolas 1. ³⁶⁵ 2. add. rubram: De infirmitate sancti Burchardi episcopi. ³⁶⁶ Jugiter 2. ³⁶⁷ suum ac n. past. 2. ³⁶⁸ deest 1.

Quem enim diligit Deus ⁵⁶⁹ corripit, et quasi pater ⁵⁷⁰ in filio complacet sibi (Prov. III, 12). Tactus enim morbo paralyti, ægritudine maxima premebatur. Sed hoc incommodo nunquam superatus aut animo dissolutus, in eodem vultu et eadem hilaritate cum patientia summa permanserat. Ex hac quippe Dei castigatione in se ⁵⁷¹ rediens, hanc salubrem cogitationem recepit, videlicet mundanas res apud Deum esse execrabiles et non solum ad detrimentum sed etiam ad perpetuam ⁵⁷² animæ ruinam pertinere. Unde ergo per omnem sancti Petri familiam diligenter ⁵⁷³ inquirere præcepit, si aliqui illorum aliquid ex sua parte injuste ablatum sive incommodum factum fuisset; et si quis ullam injustitiam factam sibi fuisse retulit, huic dupliciter ablata reddere jussit. Verba ejus discretionem ⁵⁷⁴ ita fuerant temperata, ut firmitas cordis ejus ab audientibus facile intelligeretur. Quicquid enim loquebatur, Scripturarum sanctarum ⁵⁷⁵ exemplis dulcissimis condiebat. Ejus autem ori justitia sive legum judicia aut sacræ lectionis ⁵⁷⁶ assiduitas nunquam deerat. Prudentiam in eo laudare non est necesse, cum non solum ex palatio, sed etiam ex diversis regionibus maximus hominum numerus ad intelligendum ejus consilium concurrissent ⁵⁷⁷. Frequentationi ⁵⁷⁸ jejuniorum, elemosinarum, vigiliarum et orationum ita erat intentus, ut pauci nostræ ætatis viri huic possent adæquari. Nam nisi infirmitate compellente vel maxima necessitate cogente, pane, holeribus et pomis tantummodo vitam aluit. Assidue vero cunctis putantibus, quod ⁵⁷⁹ bibisset, aqua se refecit. Sæpissime autem post tertiam vel ⁵⁸⁰ quartam vigiliam noctis cum quodam sibi familiarissimo, cui, ne aliquis hoc ab eo cognosceret, summopere interdixit, omnes civitatis plateas tacitus circuivit omnesque angulos et foveas perlustravit, et ubicumque pauperes sive infirmos invenit, elemosynarum solatia larga manu illis impendit. Cotidie quippe ante lucem intra oratorium se clausit, ibique ⁵⁸¹ usque ad horam diei primum permansit, et quid intus ageret, non nobis sed soli Deo cognitum est. Cotidianis missarum officiiis ⁵⁸² animo infatigabili tam pro defunctis quam pro vivis sacrificia offerre non distulit. Pauperes eum ⁵⁸³ quasi patrem habebant et ex locis longinquis ⁵⁸⁴ frequenter ad eum veniebant, quorum nul-

lum inconsolatum abire permisit. Quoties vero subitaneæ mortis incursio sive aeris terror vel sævitia inimicorum seu alicujus adversitatis periculum imminebat, statim convocatis fratribus orationum ac jejuniorum constantia hoc superabat. Ecce coram Deo et angelis ejus veritatem scribo. Ergo ⁵⁸⁵ assidue in unum congregati, dum ejus varias virtutes collaudarem, fateor, nos jam hoc divinasse, quod verum est, illo mortuo in hoc loco ⁵⁸⁶ nullum sui consimilem ⁵⁸⁷ tam clarissima vita esse futurum. Nam quamvis ægritudine detentus, in Dei servitio tamen mansit invictus ⁵⁸⁸. Monasterium enim in honorem sancti Martini consignavit. Sed muro ⁵⁸⁹ ex parte peracto, regalis ⁵⁹⁰ crebrositate serviminis et maxime assidua infirmitate necnon variis adversitatibus impeditus, proh dolor! peragere non potuit; et ita illud monasterium quasi semifactum usque hodie remansit ⁵⁹¹.

21. Post hæc ⁵⁹² vero ⁵⁹³ imperator Henricus moritur (1024, Jul. 13), ejusque ⁵⁹⁴ corpus ad Babenberg effertur ⁵⁹⁵ ibique cum maximo honore sepelitur. Quo mortuo, Conradus juvenis, quem ⁵⁹⁶ supra diximus (22) ab episcopo in Dei timore nutritum et doctum, Dei gratia favente summa rerum potitus est. Post hinc biennium, quam rex in regni solium est sublimatus (an. 1025, Jul.) imbecillitas virium servo Dei ultra ⁵⁹⁷ solitum accessere cœpit. Cumque languore nimio ægrotaret, intra civitatem se recepit, diem et horam futuræ redemptionis expectans ⁵⁹⁸. Et cum aliquanto tempore ægritudine magna detineretur, legati regis ad eum veniebant, qui in proxima hebdomada regem esse ⁵⁹⁹ venturum nunciabant. De hac legatione servus Dei conturbatus, pro infirmitate sua multum doluit, quia neque ⁶⁰⁰ regem digne suscipere nec servitium se dignum pro infirmitate potuisset ⁶⁰¹ præbere. Inter hæc verba ad consuetam conversus consolationem, oratorium intravit et januam post se clausit, ibique diem integrum in oratione permansit. Cum sero autem factum esset, more solito discipulos convocari ⁶⁰² præcepit, laudibusque vespertinis peractis, cum lætitia est regressus, nobisque omnibus ⁶⁰³ Dei gratia repræsentatus est validus. Ita quippe omne spacium quod ⁶⁰⁴ rex nobiscum fuerat, quasi impetratis induciis, validus erat. Discedente autem rege,

VARIE LECTIONES.

⁵⁶⁹ Dominus 2. ⁵⁷⁰ deest 2. ⁵⁷¹ se ipse 2. ⁵⁷² perpetuæ 2. ⁵⁷³ deest. 2. ⁵⁷⁴ discretionis 2. ⁵⁷⁵ sanctorum 2. ⁵⁷⁶ sacra hominis 2. ⁵⁷⁷ concurreret 2. ⁵⁷⁸ Frequentatione 1. ⁵⁷⁹ vino se refecisset, aquam bibebat: Sæpe 2. ⁵⁸⁰ sive 2. ⁵⁸¹ i. se u, ad h. d. p. 2 permansurum fecit. 2. ⁵⁸² solemnibus et o. 2. ⁵⁸³ enim q. p. h. eum 2. ⁵⁸⁴ propinquus 2. ⁵⁸⁵ et ergo 2. ⁵⁸⁶ deest 2. ⁵⁸⁷ similem 2. ⁵⁸⁸ 2. *add. rubram*: Quomodo monasterium sancti Martini incepit sed non perfecit. ⁵⁸⁹ multa 2. ⁵⁹⁰ regulis causæ crebrositate et 2. ⁵⁹¹ permansit 2. *ubi Kirsgart. add.* Imperator tamen Otto tertius aliqua bona in Bopardia monasterio illi contulit *et deinde rubram subjungit*: De morte Henrici sancti imperatoris et de substitutione Conradi quem Dominus Borchardus nutrit. ⁵⁹² hoc 1. ⁵⁹³ sanctus 2. ⁵⁹⁴ et ejus c. in Bamberg 2. ⁵⁹⁵ offertur 1. ⁵⁹⁶ de quo s. d. quem Dominus Borchardus enutrivit in Dei timore et docuit 2. ⁵⁹⁷ ultimum 2. ⁵⁹⁸ d. et h. f. r. e. *desunt* 2. *sed infra post detineretur exstant.* ⁵⁹⁹ illuc esse 2. ⁶⁰⁰ nequivit 2. ⁶⁰¹ potuit 2. ⁶⁰² convocare in unum 2. ⁶⁰³ deest 2. ⁶⁰⁴ quo 2.

NOTÆ.

(22). C. 7.

Triburiam (23) cum eo ivit, ibique tres dies mansit. Deinde accepta licentia cum abiret, regem se [ultra ⁴⁰⁵] non visurum, multis audientibus quasi jocularando prædixit. Cumque Wormaciam venisset, dysenteria morbo ⁴⁰⁶ ultra modum comprimebatur.

22. Quadam vero die cum corpus ad occasum vergere intellexisset, convocatis discipulis, oratorium intravit, omnibusque ⁴⁰⁷ debitoribus suis commissa adversum se piacula ⁴⁰⁸ dimisit, et bannitos seu a se ⁴⁰⁹ anathematisatos clementer absolvit, eisque omnibus scripta absolutionis singulariter direxit. Deinde aqua purissima totum se lavit, et collum ac ⁴¹⁰ barbam atque coronam radere jussit, indutisque vestibus puris, suos milites atque ⁴¹¹ clientes necnon et alios qui aderant ad se intrare præcepit. Tunc universis magno fletu singultantibus, vir Dei vix ⁴¹² qua poterat manu silentium indicens, ait: « Patres venerandi, fratres amandi, filioli dilectissimi, vestro auxilio apud Deum jam indigeo. Multum enim doleo, quod vos usque modo negligenter præcedebam meque ultra modum supra ⁴¹³ vos superbe exaltabam ⁴¹⁴, et non, ut justum erat, vos honorificabam nec diligebam. Sed superbia illa, quid mihi modo proficit ⁴¹⁵, vel arrogantia, quid me adjuvat ⁴¹⁶? Multum mihi nunc obficit ⁴¹⁷ multaque ⁴¹⁸ mihi offendicula parit. Hesterno namque ⁴¹⁹ unus fui ex ditissimis ⁴²⁰, sed jam expecto quod ⁴²¹ mox futurus sim quasi stercus et cinis. Talis enim ⁴²² est gloriatio ⁴²³ nostra, talis et dominatio mundana ⁴²⁴. Nudus quippe egressus sum de ⁴²⁵ utero matris meæ, nudus ⁴²⁶ revertar illuc, nihil præter peccata ⁴²⁷ mecum reportans, nisi Dei misericordia ⁴²⁸ exhortante aliquid boni fecerim, aliquando hoc apud Deum me inventurum esse spero. Ecce nunc sum lotus; ecce viam longissimam iturus, legationem durissimam expecto paratus. Ex his miseriis facile cognoscere potestis, liventes ⁴²⁹ mundanarum rerum gloriations quam fragiles et instabiles sint ⁴³⁰, quam plenæ mali, quam cæcæ futuri ⁴³¹; quas per speculum nunc cognosco quasi in ænigmate, quamvis eisdem adhuc subiaceam ex parte. Ergo cui servivi ab initio ⁴³², Deo meo, regi sempiterno, me meaque omnia indubitanter committo, ut ipse me ⁴³³ defendat et secum illuc per-

A ducat, ubi anima mea terribiles occursum non timeat. » Talibus dictis nos admonebat, et verbum Dei non humane sonans docebat; tandemque corporis sui dissolutionem aperte pronunciabat. His dictis finitis, cum maxima tristitia foras exivimus, et tanti pastoris interitum omnes in commune lamentando flevimus. Tunc principes qui aderant intrantes, thesaurarium et cameram, ubi pecuniam putabant reconditam ⁴³⁴, diligenter angulos omnes perscrutati sunt, et tandem scrinia librorum voluminibus plena spe pecuniæ subvertentes, vano fortunæ labore illusi ⁴³⁵ sunt. Nam præter thesaurum ecclesiasticum nec aurum nec argentum ibi invenerunt ⁴³⁶, exceptis tribus tantum denariis, quos vir sanctus in wantone ⁴³⁷ (24) suo reliquit, quando alios pauperibus erogavit. Igitur soror ipsius, de qua supra diximus (25), abbatissa venerabilis, in orationibus ⁴³⁸ et vigiliis perdurando, ab eo non discessit ⁴³⁹.

23. Cumque dies paucos maxima infirmitate ægotaret, nocte ⁴⁴⁰ quadam, antequam discederet ⁴⁴¹, Dei servus de lecto se erexit, et oculis ac manibus in cælum intentis ⁴⁴², diutius oravit. Illi autem qui aderant labia ejus moveri videbant; sed quid oraret, quamvis caute intenderent, penitus non intelligebant. Deinde in lectum se deponens ⁴⁴³, sororis dexteram ⁴⁴⁴ tetigit ⁴⁴⁵, et dixit: *Ecce quod concupivi jam video*. Deinde dixit ⁴⁴⁶: *Domine nobiscum*. Hoc cum tertio diceret, Redemptori nostro, cui servivit, quem amavit, quem quæsit, quem semper optavit, spiritum immaculatum reddidit (an. 1025. Aug. 20.) Habuit autem servus Dei quoddam scrinium, quod nullus nostrum aliquando apertum vidit. Hujus quidem clavem sorori commisit, ut quicquid [interius ⁴⁴⁷] invenisset, in dilectionem et memoriam vitæ suæ habuisset. Quæ ⁴⁴⁸ statim post obitum fratris, quibusdam convocatis ex nostris, dicta illius narravit et tunc scrinium aperuit. Invenimus autem in ⁴⁴⁹ eo cilicium hirsutissimum et catenam ferream ex una parte quasi ex usu contritam. Quod ut vidimus, primum, contra Dei famulum ⁴⁵⁰ sæpe nos negligenter deliquisse, tunc ⁴⁵¹ pectoribus communiter ⁴⁵² doluimus. Deinde ejus felices actus apud Deum ita tectos ⁴⁵³ et absconsos ⁴⁵⁴ digne admirantes, gratiarum actiones

VARIE LECTIONES.

⁴⁰⁵ deest 1. ⁴⁰⁶ deest 2. ⁴⁰⁷ que deest 2. ⁴⁰⁸ paucula 2. ⁴⁰⁹ b. et. a. 2. ⁴¹⁰ et. b. ac 2. ⁴¹¹ e. et 2. ⁴¹² deest 2. ⁴¹³ super 2. ⁴¹⁴ extollebam 2. ⁴¹⁵ profuit 2. ⁴¹⁶ arrogat adjuvat 2. ⁴¹⁷ obfuit 1. officit 2. ⁴¹⁸ que deest 2. ⁴¹⁹ n. die 2. ⁴²⁰ doctissimis 2. ⁴²¹ quam 2. ⁴²² deest 2. ⁴²³ congloratio 2. ⁴²⁴ humana 2. ⁴²⁵ ex 2. ⁴²⁶ et n. 2. ⁴²⁷ p. mea 2. ⁴²⁸ me m. 2. ⁴²⁹ lugentes 2. ⁴³⁰ sunt 1. ⁴³¹ futuræ 1. ⁴³² abitro 1. ⁴³³ deest 2. ⁴³⁴ absconditam 2. ⁴³⁵ elusi 2. ⁴³⁶ a. inveniebant 2. ⁴³⁷ vir Dei in sacculo 2. ⁴³⁸ o. suis 2. ⁴³⁹ recessit 2. ⁴⁴⁰ n. q. desunt 2. ⁴⁴¹ descenderet 1. ⁴⁴² intentus 2. ⁴⁴³ reponens 2. ⁴⁴⁴ dextera 1. ⁴⁴⁵ attigit rec. manu corr. tetigit 2. *cod. Francof. et ita adnotatur in marg. cod. Hamb.* ⁴⁴⁶ inquit 2. ⁴⁴⁷ deest 1. ⁴⁴⁸ quod 1. ⁴⁴⁹ deest 2. ⁴⁵⁰ servum dei nos 2. ⁴⁵¹ sæpe t. 2. ⁴⁵² deest 2. ⁴⁵³ rectos 1. ⁴⁵⁴ et a. desunt. 2.

NOTÆ.

(23) Ibi rex fuit d. 26 Julii.

(24) Id est chirotheca, Gallicæ *gant*.

(25) c. 12.

Deo nostro non sine lacrimis pro ejus vita retulimus. Aderant in exequiis ejus sui milites, viri venerabiles et illustres, corpusque ⁴⁵⁶ ejus per omnia monasteria circumferentes, ad sedem principalem tandem detulerunt. Ibiq̄ ab universis fratribus venerabiliter acceptum, solitis custodiebatur officiis. Postera autem die in eadem ecclesia in choro occidentali, videlicet ante altare sancti Laurentii, honorifice sepultum est ⁴⁵⁶ (26).

24. Sed ubi nunc sunt illi pestiferi, qui vitam et actus viri Dei venenosis linguis carpentes, multa, quæ nec dici licitum est, super illum suosque fideles variis obtreptionibus mentiti sunt? O miseros et profanos, totius honestatis oblitos! O totius virtutis inscios totiusque pietatis nudos et sola ventris ingluvie saginatos! O totius bonitatis steriles, nihil huic simile facientes, sed spem suam seculo

A salutemque sepulchro supponentes, qui servi Dei facta mendaciis lacerabant, sed ipsi talia facere nesciebant; quorum Deus venter est et gloria eorum in confusione, qui terrena tantum sapiunt et quæ Dei sunt penitus nesciunt. Hic autem sacerdos Christi toto animo totisque viribus ad Deum conversus, quicquid boni fecit, Christo soli cognoscendum diligenter abscondit, et inanes favores similiter et hominum obtreptiones parvi pendens surda aure transivit, qui tantum Deo placere studeat. Ergo fructum æternum apud Deum pro talibus illum acquisisse et præmia sempiterna pro secularibus eum recepisse, speramus ac firmiter credimus, et ut cum Christo manens sempiternum habeat sacerdotium, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui sit laus et gloria per infinita seculorum secula. Amen.

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁵ que deest 2. ⁴⁵⁶ anno Domini mxxv. secundo anno Conradi imperatoris. Ubi nunc sunt, qui felices actus viri sancti venenosis linguis carpentes sæpe opera ejus parvi pendebant et annihilabant? Nunc ut pie credimus regnat cum Deo Abraham in excelsis illis et perpetuis gaudiis, Amen. *ita desinit.* 2.

NOTÆ.

(26) Sepulcrum paulo supra pavementum eductum claudebat lapis hemisphæricus, addita in hac epigraphe:

Hic jacet Buggo quondam istius loci episcopus.

Ita Schannat Hist. Worm. 1, p. 334.

BURCHARDI

EPISTOLA AD ALPERTUM

(Vide supra in ALPERTO, hujus voluminis, col. 451.)